٢٨/ ٧/ ٢٠٢٠

پوختەی

ئیمان و

ڕوکنەکانی

عەقیدە #١

احمد کوردی

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين

والصلاة والسلام على رسول الله الأمين

مُحَّمد وعلى آله وصحبه أجمعين،

أما بعد

بابەتی یەکەم

سەرچاوەکانی وەرگرتنی دین

سەرچاوەکان چین؟

سەرچاوەکان قورئان و سوننەتن. وە قورئان قسەی خوایە عز وجل، وە سوننەت قسە و کرداری پێغەمبەرە صلى الله عليه وسلم.

خوای گەورە سبحانە وتعالى ئەفەرموێت:

﴿ قُلۡ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَۖ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡكَٰفِرِينَ (آل عمران - ٣٢) بڵێ گوێرایەڵی خوا و پێغەمبەر بن، جا گەر پشتیان هەڵکرد ئەوا خوا کافرانی خۆشناوێت ﴾.

﴿ أَفَتَطۡمَعُونَ أَن يُؤۡمِنُواْ لَكُمۡ وَقَدۡ كَانَ فَرِيقٞ مِّنۡهُمۡ يَسۡمَعُونَ كَلَٰمَ ٱللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُۥ مِنۢ بَعۡدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ (البقرة - ٧٥) ئایا ئێوە بەتەمان (جولەکەکان) باوەڕتان پێبهێنن لەکاتێکدا کۆمەڵێك گوێیان لە قسەی خوا (تەورات) بوو پاشان دەستکارییان ئەکرد دوای ئەوەی تێیگەشتبوون و ئەشیانزانی ئەوە حەرامە ﴾.

تەنها ئەو دوو سەرچاوەیەمان هەیە؟

وەکو دەقی وەحی تەنها ئەو دوو سەرچاوەیەمان هەیە، بەلاّم وەکو سەرچاوەی دروست و کارپێکراو و وەرگیراوی بێ هەڵە کۆڕای زانایانیشمان هەیە. کە بریتییە لە ڕێککەوتنی زانایانی ئیسلام لەسەر بابەتێکی شەرع لە سەردەمێکی دیاریکراودا لە دوای وەفاتی پێغەمبەرەوە صلى الله عليه وسلم.

خوای گەورە ئەفەرموێت:

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا (النساء - ٥٩) ئەی ئیمانداران گوێرایەڵی خوا و گوێرایەڵی پێغەمبەر بن وە کاربەدەستانتان، جا گەر ڕاجیاییتان تێکەوت لە شتێکدا ئەوا بیگەڕێننەوە بۆ لای خوا و پێغەمبەر گەر باوەڕتان بە خوا و ڕۆژی دوایی هەیە، ئەوە باشترە و چاکترین ئەنجامە ﴾.

چۆن لەو سەرچاوانە تێبگەین بە دروستی؟

تێگەشتن لە دەقەکانی قورئان و سوننەت لەڕێگەی تێگەشتنی هاوەڵانی پێغەمبەرەوەیە ڕەزای خوایان لێ بێت. واتە چۆن ئەوان لە دەقەکان تێگەشتوون ئێمەش هەروا تێیان ئەگەین و تێگەشتنی نوێ ناهێنینە دینەوە لە دەقەکاندا.

﴿ فَإِنۡ ءَامَنُواْ بِمِثۡلِ مَآ ءَامَنتُم بِهِۦ فَقَدِ ٱهۡتَدَواْ (البقرة - ١٣٧) جا گەر (کافران) باوەڕیان بەوە هێنا کە ئێوە (ی صەحابە) باوەڕتان پێی هێناوە ئەوا هیدایەتیان وەرگرتووە ﴾.

﴿ وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ ٱلۡهُدَىٰ وَيَتَّبِعۡ غَيۡرَ سَبِيلِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ نُوَلِّهِۦ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصۡلِهِۦ جَهَنَّمَۖ وَسَآءَتۡ مَصِيرًا (النساء - ١١٥) وه هەركەس دژایەتی پێغەمبەر بكات دوای ئەوەی ڕێی ڕاستی بۆ ڕوون بووەوە، وە شوێن ڕێی غەیری ئیمانداران بكەوێت، ئەیدەینە دەست ئەوەی شوێنی كەوتووە و ئەیگەیەنین بە جەهەننەم، وە خراپترین سەرئەنجامە ﴾.

بۆچی لەڕێگەی هاوەڵانی پێغەمبەرەوە لە دەقەكان بگەین؟

لەبەر چەند هۆیەك، لە گرنگترینیان:

١. دەقەكان فەرمانیان كردووە بە شوێنكەوتنیان.
٢. دەقەكان بە باشترینی ئوممەتەكە وەسفیان كردوون.
٣. دەقەكان بەزمانی ئەوان دابەزیوە و لە غەیری خۆیان باشتر تێیان ئەگەن.
٤. تووشی بیدعە و گومڕایی نەبوون و لێیان دڵنیاین كە دینەكەمان وەك خۆی پێ ئەگەیەنن.

ئەشێ بە عەقڵ و بیروبۆچوونی خۆمان قسە لە دیندا بكەین؟

نەخێر چونكە ئیشی عەقڵ دارشتنی حوكمی شەرعی نییە، بەڵكو تێفكران و تێڕامانە لە دەقەكان. وە لە غەیری دەق و كۆڕاوە حوكم وەرناگیرێت.

﴿ أَرَءَيۡتَ مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَٰهَهُۥ هَوَىٰهُ أَفَأَنتَ تَكُونُ عَلَيۡهِ وَكِيلًا (الفرقان - ٤٣) ئایا بینیوتە ئەو كەسەی هەوای خۆی كردووە بە خوا، ئایا تۆ ئەبیت بە هیدایەتدەری ﴾.

﴿ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ (٣) إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ (٤) (النجم) وه ئـهم پێغهمبـهرهمان بـه ههوای خۆی قسه ناكات (٣) بهڵكو ئهوه تهنها وهحییه و بۆی دائهبهزێت (٤) ﴾.

﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيۡنَهُمۡ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَرَجٗا مِّمَّا قَضَيۡتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسۡلِيمٗا (النساء - ٦٥) نـهخێر سوێند بـه پـهروهردگارت (كافرهكـان) ئیمـان نـاهێنن هـهتا ئهتكـهن بـه داوهر لـهوهی لـه نێوانیـان كهوتۆتـهوه لـه نـاكۆكی، پاشـان لـه نهفسیاندا هیچ نارِهحهتییهك نابیننهوه له بهرامبـهر ئـهوهی برِیارتـدا وه تهسـلیمی ئـهبن ﴾.

ئایا توانا و گرنگی عهقڵ رِهتئهكهیتهوه بهم قسهیه؟

نهخێر توانا و پلهی عهقڵ رِهتناكهینهوه، بهڵكو عهقڵ له جێی گونجاوی خۆیـدا دائـهنێین. وه كارێك نادهین پێی كه له توانایدا نهبێت، چونكه توانای عهقڵ سنورداره و گـهر شـتێكی بدهیت بهسهردا له دهرهوهی توانایدا بێت، ئهوا یـان عـهقڵ تێكئهچێت یـان غـهیری خـۆی تێكئهدات به دهركردنی برِیار و حوكمی ههڵه.

وه حوكمه شهرعییهكان زۆربهی باس لـه بابـهتی غـهیب ئهكـهن و عـهقڵ غـهیبی پـێ درك ناكرێت، وه زۆربهی باس له مهسڵهحهتی رِهها و دادوهری بێ ههڵه و بـێ زولـم ئـهكات، كـه ئاشكرایه حوكمی بێ ههڵه لـه سهرچـاوهیهكی بـێ ههڵـه و تـهواوهوه دێـت، كـه عـهقڵ ئـهم سهرچاوهیه نییه.

کێشە چییە گەر بە عەقڵ قسە لە بابەتەکانی دیندا بکرێت؟

کێشەکە ئەوەیە غەیب شتێك نییە عەقڵ درکی بکات تا پشتی پێ ببەستین، وە خۆی پێویستی بە ڕێنیشاندەرە بۆ زانینی غەیب، وە ئەوەی شتێکی پێ نییە ناتوانێت ئەو شتە ببەخشێت (فاقد الشيء لا يعطيه). وە کێشەیەکی تر هەڵەکردنە لە بڕیاردان لەسەر باش و خراپ، وە لە پێدانی ماف پێویست بە کەسی شیاو.

چونکە هیچ عەقڵێك نییە تەواوی زانستی لەلابێت، وە لە هەموو بڕیارێکدا ڕاستیی بپێکێت، وە هەموو مەسڵەحەت و زەرەرێك بزانێت، وە داهاتوو بزانێت، وە هۆکار و ئەنجام و هۆکارێتیی بزانێت. هەتا هەموو باش و خراپێك جیابکاتەوە و مافی هەموو کەسێك بەبێ نوقسانی یان زیادەڕەوی دیاریبکات.

ئەمە ئەگەر لە سەرەتاوە ڕێککەوتبێتین لەسەر ئەو عەقڵەی کە ئەگەڕێینەوە بۆ لای بۆ زانینی باش و خراپ و حوکمی تەواو دادپەروەرانە. کە ئەمە مەحاڵە هەموو خەڵك لەسەر عەقڵی کەسێك ڕێکبکەون و پێوەی پابەند بن.

جا کە شتێك مەحاڵ بوو بێتەدی کێشەکە کاتکوشتنە لە چاوەڕوانی بەدیهاتنیدا، وە دروستبوونی فەوزایە لە ئەگەری جێبەجێنەبوونیدا، چونکە هەرکەسەو بەپێی عەقڵێك بڕیارێك ئەدات و حوکمێك دەرئەکات.

کێن ئەوانەی ڕێگە بە عەقڵ ئەدەن قسە لە دیندا بکات و لە سەرەتاوە ناگەڕێنەوە سەر دەقەکان؟

بەگشتی دوو کۆمەڵەن:

١. فەیلەسووف و مەنطیقییە غەیرە موسوڵمانەکان.
٢. هەندێك لە کۆمەڵە گومڕاکانی ناو ئیسلام: شیعە، موعتەزیلە، ئەشاعیرە، هتد.

چۆن بیروباوەڕی دروست لە بیروباوەڕی بەتاڵ و درۆ جیابکەینەوە؟

هەر بیروباوەڕێك لە قورئان یان سوننەتەوە سەرچاوەی گرتبوو، وە بەگوێرەی تێگەشتنی هاوەڵان تەفسیر کرا، وە عەقڵ بە سەربەخۆیی داینەڕشتبوو ئەوە عەقیدە و بیروباوەڕێکی دروستە. وە هەر شتێکیش لە قورئان و سوننەتەوە نەبوو، یان بەپێی تێگەشتنی هاوەڵان نەبوو، یان عەقڵ بەبێ گەڕانەوە بۆ دەق دایڕشتبوو بەتاڵە.

بابەتی دووەم

ئیمان

ئیمان چییە؟

ئیمان لە زمانەوانیدا بریتییە لە باوەڕکردن و بەڕاستدانانی دڵ لەگەڵ دانپیاناندا.

لە شەرعدا بریتییە لە باوەڕی دڵ و وتەی زمان و کرداری ئەندامەکان پێکەوە.

وە باوەڕی دڵ مەبەست لێی باوەڕهێنانە بە هەموو قسەکانی خوا و پێغەمبەر بێ دوودڵی، وە تەسلیم بوون و ملکەچییە بۆ فەرمانەکانی خوا سبحانە وتعالی و پێغەمبەر صلی اللە علیە وسلم.

وە مەبەست لە وتەی زمان شایەتمان و زیکر و قورئان خوێندن و هەر وتەیەکی چاکە.

وە مەبەست لە کرداری ئەندامەکان نوێژ و ڕۆژوو و هەر عیبادەتێکی کرداریی ترە.

وە کاتێك ئەڵێین پێکەوە، واتە گەر یەکێك لەو سیانە نەبوو ئیمان بوونی نییە و، بە هەرسێکیان پێکەوە ئیمان دروستئەکەن.

﴿ إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمۡ يَرۡتَابُواْ (الحجرات - ١٥) ئیمانداران ئەوانەن کە باوەڕیان بە خوا و پێغەمبەرەکەی هێناوە پاشان دوودڵ و بەگومان نەبوون ﴾.

﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيۡنَهُمۡ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَرَجٗا مِّمَّا قَضَيۡتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسۡلِيمٗا (النساء - ٦٥) نەخێر سوێند بە پەروەردگارت (کافرەکان) ئیمان ناهێنن هەتا ئەتکەن بە داوەر لەوەی لە نێوانیان کەوتۆتەوە لە ناکۆکی، پاشان لە نەفسیاندا هیچ ناڕەحەتییەك نابیننەوە لە بەرامبەر ئەوەی بڕیارتدا وە تەسلیمی ئەبن ﴾.

﴿ قُولُوٓاْ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيۡنَا وَمَآ أُنزِلَ إِلَىٰٓ إِبۡرَٰهِـۧمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ وَٱلۡأَسۡبَاطِ وَمَآ أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَآ أُوتِيَ ٱلنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمۡ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّنۡهُمۡ وَنَحۡنُ لَهُۥ مُسۡلِمُونَ (البقرة - ١٣٦) بڵێن باوەڕمان بە خوا هێنا وە بەوەی بۆمان دابەزیوە وە ئەوەی بۆ ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسحاق و یەعقوب و نەوەکانی دابەزیوە، وە ئەوەی دراوە بە موسا و عیسا، وە ئەوەی دراوە بە پێغەمبەران لە پەروەردگاریانەوە، جیاوازی ناکەین لەنێوان هیچیاندا وە ئێمە بۆ خوا تەسلیمین ﴾.

پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم ئەفەرموێت:

﴿ الإيمانُ بضْعٌ وسَبْعُونَ، أوْ بضْعٌ وستُّونَ، شُعْبَةً، فأفْضَلُها قَوْلُ لا إلَهَ إلَّا اللَّهُ، وأَدْناها إماطَةُ الأذَى عَنِ الطَّرِيقِ، والْحَياءُ شُعْبَةٌ مِنَ الإيمانِ (صحيح مسلم - ٣٥) ئیمان حەفتا و بڕێك یان شەست و هەندێك لقە، جا باشترینیان وتنی لا ئیلاهە ئیللەڵایە، وە نزمترینیان لابردنی ئازارە لەسەر ڕێگا، وە حەیا لقێکە لە ئیمان ﴾.

﴿ ليس بيْنَ العبدِ وبيْنَ الكفرِ إلَّا تركُ الصَّلاةِ (صحيح ابن حبان - ١٤٥٣) لەنێوانی عەبد و کوفر هیچ نییە جگە لە وازهێنان لە نوێژ ﴾.

ئیماندار کێیە؟

ئیماندار ئەو کەسەیە کە بەشە واجبەکانی هەرسێ بەشەکەی ئیمانی هەیە.

وە واجبەکانی باوەڕی دڵ باوەڕهێنانە بە خوا و پێغەمبەر و هەموو حوکمەکانی ئیسلام بەشێوەیەکی گشتی. وە واجبەکانی وتەی زمان شایەتمان هێنانە. وە واجبەکانی کردارەکان نوێژ و بەشێك لە عیبادەتەکانە.

ئەگەر یەکێك لە سێ بەشەکەی ئیمان نەبێت ئیمان لای کەسەکە بوونی نییە.

﴿ إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمۡ يَرۡتَابُواْ (الحجرات - ١٥) ئیمانداران ئەوانەن کە باوەڕیان بە خوا و پێغەمبەرەکەی هێناوە پاشان دوودڵ نەبوون ﴾.

﴿ أُمِرْتُ أنْ أُقاتِلَ النَّاسَ حتَّى يقولوا: لا إلَهَ إلَّا اللَّهُ، فمَن قالَ: لا إلَهَ إلَّا اللَّهُ، فقَدْ عَصَمَ مِنِّي نَفْسَهُ ومالَهُ، إلَّا بحَقِّهِ وحِسابُهُ علَى اللَّهِ (صحيح البخاري - ٢٩٤٦) فەرمانم پێکراوە جەنگی خەڵك بکەم هەتا ئەڵێن: لا ئیلاهە ئیللەڵا، جا هەرکەس بڵێت: لا ئیلاهە ئیللەڵا ئەوا نەفس و پارەی پارێزراوە لێم مەگەر بە حەقی خۆی، وە لێپرسینەوەی لەسەر خوایە ﴾.

﴿ مَن صَلَّى صَلَاتَنَا واسْتَقْبَلَ قِبْلَتَنَا، وأَكَلَ ذَبِيحَتَنَا فَذلكَ المُسْلِمُ الذي له ذِمَّةُ اللَّهِ وذِمَّةُ رَسولِهِ، فلا تُخْفِرُوا اللَّهَ في ذِمَّتِهِ (صحيح البخاري - ٣٩١) هەرکەس نوێژەکەمان بکات، وە ڕوو بکاتە قیبلەکەمان، وە لە سەربڕراومان بخوات ئەوە ئەو موسوڵمانەیە کە زیممەتی خوا و زیممەتی پێغەمبەرەکەی هەیە، جا غەدر لە زیممەتی خوا مەکەن ﴾.

بۆچی تەنها باوەڕی دڵ مەرج نییە بۆ ئیمانداری و قسەی زمانیش مەرجە؟

چونکە ئەگەر کەسێك تەنها لە دڵەوە ئیمانی هەبێت، وە بە زمان شایەتمان نەهێنێت کافرە و نایەتە ناو بازنەی ئیسلامەوە. وە شایەتمانهێنان بە دەم و ڕاگەیاندنی ئیسلام مەرجە بۆ هاتنە ناو ئیسلامەوە. وە ناکرێت لە دڵەوە باوەڕداربێت و بە دەم کافر بێت.

﴿ قُولُوٓاْ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيۡنَا وَمَآ أُنزِلَ إِلَىٰٓ إِبۡرَٰهِـۧمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ وَٱلۡأَسۡبَاطِ وَمَآ أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَآ أُوتِيَ ٱلنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمۡ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّنۡهُمۡ وَنَحۡنُ لَهُۥ مُسۡلِمُونَ (البقرة - ١٣٦) بڵێن باوەڕمان بە خوا هێنا وە بەوەی بۆمان دابەزیوە وە ئەوەی بۆ ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسحاق و یەعقوب و نەوەکانی دابەزیوە، وە ئەوەی دراوە بە موسا و عیسا، وە ئەوەی دراوە بە پێغەمبەران لە پەروەردگاریانەوە، جیاوازی ناکەین لەنێوان هیچیاندا وە ئێمە بۆ خوا تەسلیمین ﴾.

﴿ أُمِرْتُ أنْ أقاتِلَ النّاسَ حتّى يقولوا: لا إلَهَ إلَّا اللَّهُ، فمَن قالَ: لا إلَهَ إلَّا اللَّهُ، فقَدْ عَصَمَ مِنِّي نَفْسَهُ ومالَهُ، إلَّا بحَقِّهِ وحِسابُهُ علَى اللَّهِ (صحيح البخاري - ٢٩٤٦) فەرمانم پێکراوە جەنگی خەڵك بکەم هەتا ئەڵێن: لا ئیلاهە ئیللەڵا، جا هەرکەس بڵێت: لا ئیلاهە ئیللەڵا ئەوا نەفس و پارەی پارێزراوە لێم مەگەر بە حەقی خۆی، وە لێپرسینەوەی لەسەر خوایە ﴾.

﴿ أنَّهُ لَمَّا حَضَرَتْ أبا طَالِبٍ الوَفاةُ جاءَهُ رَسولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ، فَوَجَدَ عِنْدَهُ أبا جَهْلِ بنَ هِشَامٍ، وعَبْدَ اللَّهِ بنَ أبي أُمَيَّةَ بنِ المُغِيرَةِ، قالَ رَسولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ لأَبِي طَالِبٍ: يا عَمِّ، قُلْ: لا إلَهَ إلَّا اللَّهُ، كَلِمَةً أشْهَدُ لكَ بهَا عِنْدَ اللَّهِ فقالَ أبو جَهْلٍ، وعَبْدُ اللَّهِ بنُ أبِي أُمَيَّةَ: يا أبَا طَالِبٍ أتَرْغَبُ عن مِلَّةِ عبدِ المُطَّلِبِ؟ فَلَمْ يَزَلْ رَسولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ يَعْرِضُهَا عليه، ويَعُودَانِ بتِلْكَ المَقالَةِ حتَّى قالَ أبو طَالِبٍ آخِرَ ما كَلَّمَهُمْ: هو علَى مِلَّةِ عبدِ

الْمُطَّلِبِ، وأبَى أنْ يَقُولَ: لا إلَهَ إلَّا اللَّهُ (صحيح البخاري - ١٣٦٠) كاتێك كاتى وەفاتى ئەبو طاليب هات پێغەمبەرى خوا چوو بۆلاى و ئەبو جەهل و عبد الله ى كوڕى ئەبو ئومەييەى لەلا بوو، پێغەمبەرى خوا بە ئەبو طاليبى فەرموو: مامە بڵێ لا ئيلاهە ئيللەڵا بەمە شايەتيت بۆ ئەكەم لاى خوا. ئەبو جەهل و عبد الله وتيان: ئەبو طاليب ئايا ڕوو وەرئەگێڕى لە دينى عبد المطلب؟ جا پێغەمبەرى خوا هەر لێى دووبارە ئەكردەوە و ئەو دووانەش قسەكەى خۆيان ئەوتەوە، هەتا ئەبو طاليب كۆتا قسەى لەگەڵيان ئەوە بوو: لەسەر دينى عبد المطلبە. وە ڕەتيكردەوە بڵێت لا ئيلاهە ئيللەڵا ﴾.

﴿ قالَ للنبيِّ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ: ما أغْنَيْتَ عن عَمِّكَ، فإنَّه كان يَحُوطُكَ ويَغْضَبُ لَكَ؟ قالَ: هو في ضَحْضَاحٍ مِن نَارٍ، ولَوْلَا أنَا لَكانَ في الدَّرَكِ الأسْفَلِ مِنَ النَّارِ (صحيح البخاري - ٣٨٨٣) عەباسى مامى پێغەمبەر ڕەزاى خواى لێبێت لە پێغەمبەرى پرسى: هيچ سوودت هەبوو بۆ مامت (ئەبو طاليب) خۆ ئەو لەسەرى ئەكرديتەوە و لەسەرت تووڕە ئەبوو؟ فەرمووى: ئەو لە قەراغاوێكايە لە ئاگر، وە گەر من نەبوومايە لە پلەى ژێرەوەى ئاگردا بوو ﴾.

﴿ وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُۚ قُلْ أَبِٱللَّهِ وَءَايَٰتِهِۦ وَرَسُولِهِۦ كُنتُمْ تَسْتَهْزِءُونَ (٦٥) لَا تَعْتَذِرُواْ قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْۚ إِن نَّعْفُ عَن طَآئِفَةٍ مِّنكُمْ نُعَذِّبْ طَآئِفَةًۢ بِأَنَّهُمْ كَانُواْ مُجْرِمِينَ (٦٦) (التوبة) وە گەر لێيان بپرسيت (بۆچى گاڵتەتان بە پێغەمبەر و هاوەڵان كرد؟) ئەڵێن ئێمە گاڵتە و ياريمان ئەكرد (بە سوعبەتمان بوو)، بڵێ ئايا (هيچ شتێك نەما) بە خوا و ئايەتەكانى و پێغەمبەرەكەى گاڵتە ئەكەن؟ (٦٥) بەهانە مەهێننەوە بێگومان كوفرتان كرد دواى ئيمانهێنانتان، گەر لە هەندێكتان خۆشبين (بەهۆى تۆبە يان نارازيبوونى بەو كارەتان) هەندێك سزا ئەدەين بەهۆى بەردەواميان لەسەر تاوانەكەيان (٦٦) ﴾.

بۆچی کردەوەکان مەرجن بۆ ئیمان؟

چونکە گەر باوەڕی دڵ و زمان هەبێت و کردار پێچەوانەیان بێت کەسەکە نایەتە ناو ئیسلامەوە. وە واجبە شەعیرەکانی ئیسلام جێبەجێ بکرێت بە ئاشکرایی تا ئیمان بچەسپێت.

﴿ فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخۡوَٰنُكُمۡ فِي ٱلدِّينِۗ وَنُفَصِّلُ ٱلۡأٓيَٰتِ لِقَوۡمٖ يَعۡلَمُونَ (التوبة - ١١) جا گەر (کافران) تۆبەیان کرد و نوێژیان کرد و زەکاتیان دا ئەوا براتانن لە ديندا، وە ئايەتەکانمان ڕوون ئەکەینەوە بۆ قەومێك زانیاریان هەبێت ﴾.

﴿ وَمَا كَفَرَ سُلَيۡمَٰنُ وَلَٰكِنَّ ٱلشَّيَٰطِينَ كَفَرُواْ يُعَلِّمُونَ ٱلنَّاسَ ٱلسِّحۡرَ (البقرة - ١٠٢) وە سولەیمان کوفری نەکرد بەڵکو شەیتانەکان کوفریان کرد خەڵکیان فێری سیحر ئەکرد ﴾.

ئەگەر کەسێک کردەوەی ئەندامەکان یان قسەی زمان نەکات بە مەرجی ئیمان حوکمی چییە؟

سەرەتا ئەبێت بزانین ئەو بەشەی کە مەرجە لە کردارەکاندا توخمی کردارەکانە نەوەك تاك تاکی کردارەکان مەگەر بە بەڵگە. واتە کەسێك ئەگەر بەشێك لە کردارەکانیش نەکات ئەوا هەر ئیماندارە، بەڵام ئیمانی نوقسانە، وە مەرج نییە هەموو عیبادەتەکان بکات هەتا پێی بڵێین ئیماندار، وە ئەگەر وازی لە هەموو کردارەکان هێنا ئەوکاتە ئیمانی نامێنێت. وە هیچ کردارێك نییە گەر بەتەنها وازی لێ بهێنرێت کەسەکە پێی بێ ئیمان ببێت، جگە لە نوێژ، کە ئەگەر هەموو عیبادەتەکان بکات بەڵام نوێژ نەکات کافر ئەبێت.

﴿ ليس بيْنَ العبدِ وبيْنَ الكفرِ إلَّا تركُ الصَّلاةِ (صحيح ابن حبان - ١٤٥٣) لەنێوان عەبد و کوفر هیچ نییە جگە لە وازهێنان لە نوێژ ﴾.

جا لەمەوە:

- ئەگەر کەسێك هەموو کردارەکان بکات بە مەرج بۆ ئیمان، واتە بڵێت: "لەگەڵ نوێژدا گەر واز لە هەر عیبادەتێکی تر بهێنێت کافر ئەبێت". ئەوا فاسقە و لە خەواریج و موعتەزیلەیە. چونکە خەواریج و موعتەزیلە تاك تاکی کردارەکان ئەکەن بە مەرجی ئیمان و ئەڵێن: "ئەبێت هەموو عیبادەتە واجبەکان بکات ئینجا ئیماندارە و گەر واز لە یەك واجب بهێنێت کافرە". وە ئەمەش پێچەوانەی دەقەکان و کۆڕای ئەهلی سوننەیە، کە توخمی کردارەکان بە مەرج دائەنێن، واتە گەر وازی لە هەموو کردارەکان هێنا ئەوسا کافرە، نەك تاك تاکی عیبادەتەکان.
- ئەگەر بەپێچەوانەوە هیچ کردارێکی بە مەرج دانەنا و تەنها باوەڕی دڵ و وتەی زمانی کرد بە مەرج، ئەوا فاسقە و مورجیئەیە. چونکە مورجیئە کرداری ئەندامەکان ناکەن بە مەرجی ئیمان و ئەڵێن: "ئەگەر نە نوێژ و نە ڕۆژوو و نە حەج و نە زەکات و هتد نەکات و سوجدە بۆ بەرد و دار ببات هەر ئیماندارە مادەم شایەتمانی هێناوە". وە ئەمەش پێچەوانەی دەق و کۆڕای ئەهلی سوننەیە. وە بە قسەی ئەمان ئەوانەی سوجدە بۆ بت ئەبەن موسوڵمانن گەر شایەتمانیان هێنابێت.
- وە ئەگەر قسەی ئەندامەکان و وتەی زمانی نەکرد بە مەرج، بەڵکو تەنها باوەڕی دڵی بە مەرج دانا، ئەوا لە توندڕەوەکانی مورجیئەیە (غلاة المرجئة) و کافرە. چونکە بەشێك لە مورجیئەکان ئەڵێن: "هەر بەوەندەی کەسەکە بڵێت باوەڕم بە خوا هەیە ئەوە ئیماندارە، جا ئەگەر شایەتمانیش نەهێنێت و هەرچی تاوانیش

هەیە بیکات". وە ئەمەش پێچەوانەی دەق و کۆڕای ئەهلی سوننەیە. وە گەر بە قسەی ئەمان بێت ئیبلیس (شەیتان) ئیماندارە چونکە خوا ئەناسێ و باوەڕی پێی هەیە.

بەحەڵاڵزانین لە چ شتێکدا مەرجە بۆ کافربوون؟

بەحەڵاڵزانین (استحلال) ئەوەیە بڵێت: "گەر کەسێك حەرامێك بکات یان حەرامێك بڵێت کافر نابێت مەگەر ئەو حەرامە بە حەڵاڵ بزانێت". واتە کەسەکە کافر نابێت بەو حەرامەی کردوویەتی هەتا نەڵێت ئەو ئیشەی کردوومە بەلامەوە حەڵاڵە.

وە ئەم قسەیە لە حاڵەتێکدا ڕاستە و لە حاڵەتی تردا هەڵەیە:

١. دانانی مەرجی بەحەڵاڵزانین لە حاڵەتێکدا ڕاستە کە حەرامکراوەکە لە شەرعدا تاوانێك بێت لە خوار کوفر و شیرکەوە. بۆنموونە زینا، دزی. ئەم کردارانە ئەنجامدەریان پێی کافر نابێت، مەگەر بڵێت بەحەڵاڵیان ئەزانم.

٢. ئەم مەرجە لەو تاوانانەدا هەڵەیە دابنرێت کە خودی خۆیان کوفر و شیرکن. بۆنموونە: سوجدەبردن بۆ غەیری خوا، جنێودان بە دین و خوا و پێغەمبەر. ئەمانە ئەنجامدەریان کافر ئەبێت ئەگەر بشڵێت بە حەڵاڵیان نازانم.

٣. ڕەتکردنەوەی ئەم مەرجە لەو تاوانانەدا کە کوفر نین هەڵەیە. بەڵکو مەرجن تیایاندا.

ئەوانەی کە بەحەڵاڵزانین بە مەرج دانانێن لە هیچ حاڵەتێکدا خەواریج و موعتەزیلەن.

وە ئەوانەی لە هەموو حاڵەتێك بە مەرجی ئەزانن مورجیئەن.

ئیمان زیاد و کەم ئەکات یان یەک ئاستی جێگیرە؟

ئیمان زیاد ئەکات لە سەروو بەشە واجبەکەیەوە بەگوێرەی کردەوەی چاکی کەسەکە. وە کەم ئەکات بەگوێرەی تاوانی کەسەکە.

﴿ هُوَ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ لِيَزۡدَادُوٓاْ إِيمَٰنٗا مَّعَ إِيمَٰنِهِمۡ (الفتح - ٤) (الله) ئەو خوایەیە کە ئارامی دابەزاندە ناو دڵی ئیماندارانەوە هەتا ئیمانیان زیادببێت (زیادە لەگەڵ ئیمانیاندا (ئەسڵ) ﴾.

کێشە چییە گەر بڵێین ئیمان یەک ئاستە و زیاد و کەم ناکات؟

جگە لەوەی پێچەوانەی دەقە، هێنانە ناوەوەی کافرە بۆ ناو ئیسلام و بردنەدەرەوەی موسوڵمانە بۆ دەرەوەی ئیسلام. بەوەی گەر ئیمان یەك بەش بێت ئەوا دوو حاڵەتی هەیە:

١. گەر بڵێین بەشێکی بوونی هەیە ئەوا ئەبێ بڵێین هەمووی بوونی هەیە، چونکە وتومانە یەك پارچەیە. بۆنموونە گەر کەسێك باوەڕی بە خوا هەبوو ئەوا ئیماندارە ئەگەر هەرچی تاوان و کوفریش هەیە بیکات. وە ئەمە مەزهەبی مورجیئەیە و پێچەوانەی دەق و کۆڕای ئەهلی سوننەیە. وە هێنانی کافرە بۆ ناو ئیسلام، وەك: شەیتان و فیرعەون و ئەبو جەهل.

٢. گەر بڵێین بەشێکی نییە ئەوا ئەبێت بڵێین هەمووی بوونی نییە. واتە کەسەکە هەربەوەنەی تاوانێکی کرد ئەوا کافر ئەبێت، چونکە بەشێکی ئیمانی ڕۆشت و تەواوی ئیمانەکەشی لەگەڵی ڕۆشت. وە ئەمە مەزهەبی خەواریج و موعتەزیلەیە. وە بردنەدەرەوەی موسوڵمانە لە ئیسلامەوە بۆ ناو بازنەی کوفر.

بەڵام ئەهلی سوننە بەپێی دەقەکان ئەڵێن: ئیمان بەشێکی واجبی هەیە کە ئەو بەشە ئەبێت لە هەموو کەسێکدا هەبێت بۆ ئەوەی پێی بوترێت ئیماندار، کە بریتییە لە باوەڕی دڵ و وتەی زمان و کرداری ئەندامەکان (ئەسڵی ئیمان). وە هەر چاکەیەك لە سەروو ئەو بەشە واجبەوە بکرێت ئیمان زیاد ئەکات، وە هەر تاوانێك جگە لە کوفر بکرێت ئیمان کەم ئەکات (زیادەی ئیمان). وە کوفر بنەڕەتی ئیمان ناهێڵێت و، تاوان زیادەکەی ناهێڵێت یان کەمی ئەکاتەوە. وە کوفریش بەپێی بنەڕەتی ئیمان سێ جۆری هەیە: کوفری دڵ (نەبوونی باوەڕ، بوونی گومان، هتد)، وتەی زمان (گاڵتەکردن بە دین، جنێودان بە خوا، هتد)، کرداری ئەندامەکان (سیحر، سوجدەبردن بۆ غەیری خوا، هتد).

وە بیروباوەڕی ئەهلی سوننە لەسەر ئەوە بنیادنراوە کە ئیمان بنچینەیەکی واجبی هەیە (ئەسڵ / بناغە)، وە لەسەروو ئەوەوە زیاد و کەم ئەکات (زیادەی ئیمان)، وە بەشە زیادەکە گەر نەبێت مەرجی نەبوونی بنچینەکە نییە، واتە مەرج نییە کە زیادەی ئیمان بوونی نەبوو ئەسڵی ئیمانیش بوونی نەبێت. بەڵام نەمانی بنچینەکە مەرجی نەمانی زیادەکەیە، واتە گەر ئەسڵی ئیمان نەما ئەوا زیادەکەشی نەماوە.

بەڵام کۆمەڵە گومڕاکان ئەو دابەشکردنەیان نییە و، لای هەندێکیان (خەواریج، موعتەزیلە) هەمووی هەر بنچینەیە، وە لای هەندێکی تریان (مورجیئە) هەمووی هەر زیادەیە.

لق و پۆپەکانی ئیمان چەندن؟

ئیمان زیاتر لە شەست لق و پۆپی هەیە.

﴿ الإِيمانُ بضْعٌ وسَبْعُونَ، أوْ بضْعٌ وسِتُّونَ، شُعْبَةً، فأفْضَلُها قَوْلُ لا إلَهَ إلَّا اللَّهُ، وأَدْناها إماطَةُ الأذَى عَنِ الطَّرِيقِ، والْحَياءُ شُعْبَةٌ مِنَ الإيمانِ (صحيح مسلم - ٣٥) ئیمان حەفتا و بڕێك یان شەست و هەندێك لقە، جا باشترینیان وتنی لا ئیلاهە ئیللەلایە، وە نزمترینیان لابردنی ئازارە لەسەر ڕێگا، وە شەرم لقێكە لە ئیمان ﴾.

ڕوکنەکانی ئیمان چین؟

ڕوکنەکانی ئیمان شەشن:

١. باوەڕبوون بە خوا عز وجل.
٢. باوەڕبوون بە فریشتەکانی.
٣. باوەڕبوون بە کتێبەکانی.
٤. باوەڕبوون بە پێغەمبەرەکانی.
٥. باوەڕبوون بە ڕۆژی دوایی.
٦. باوەڕبوون بە قەدەر خێر و شەڕی.

﴿ قالَ: فأخْبِرْنِي عَنِ الإيمانِ، قالَ: أنْ تُؤْمِنَ باللَّهِ، ومَلائِكَتِهِ، وكُتُبِهِ، ورُسُلِهِ، والْيَومِ الآخِرِ، وتُؤْمِنَ بالقَدَرِ خَيْرِهِ وشَرِّهِ (صحيح مسلم - ٨) (جبریل علیه السلام هاتە خزمەتی پێغەمبەر و) فەرمووی: دەربارەی ئیمان پێمبڵێ. فەرمووی: ئەوەیە باوەڕ بە خوا بهێنیت،

وە فریشـتەکانی، وە کتێبـەکانی، وە پێغەمبـەرەکانی، وە ڕۆژی دوایـی، وە بـاوەڕ بـە قـەدەر بهێنیت باش و خراپی ﴾.

بابەتی سێهەم

ڕوکنی باوەڕهێنان بە خوای گەورە سبحانە وتعالی

باوەڕهێنان بە خوای گەورە لەسەر چی بنیادنراوە؟

ڕوکنی باوەڕهێنان بە خوا لەسەر دوو شت بنیادنراوە:

١. باوەڕ بە بوونی خوا.

٢. باوەڕ بە تاقانەیی خوا لەو شتانەی تایبەتن بە خۆیەوە.

باوەڕ بە بوونی خوا چۆنە؟

ئەوەیە کە بزانیت:

١. خوا بوونی هەیە.

٢. تاقانەیە.

٣. لە ئاسمانە.

٤. لە دنیا بە چاو نابینرێت.

٥. دروستکراو نییە و هەر هەبووە.

٦. تێکەڵی هیچ دروستکراوێکی نەبووە و ناشبێت.

٧. بیر لە چۆنیەتییەکەی ناکەینەوە چونکە ناگەینە ئەنجام، لەبەرئـەوەی نـەمانبینیوە و هاوشێوەشی نییە، وە هەر شتێك بە خەیاڵماندا بێت ئەوە خوا نییە.

بەڵگـەکـانی بوونی خوا چەند جۆرە؟

بەڵگەکان لەسەر سەلماندنی بوونی خوا بەگشتی چوار جۆرن:

١. بەڵگە عەقڵییەکان. وەك: هەموو دروستکراوێك دروستکەرێکی هەیە.

٢. بەڵگە نەقڵییەکان. وەك: دەقەکانی قورئان.

٣. بەڵگە هەستییەکان. وەك: موعجیزەی پێغەمبەران.

٤. بەڵگەی فیترەت. وەك: هەموو منداڵێك لەسەر فیترەت لەدایك ئەبێت.

باوەڕ بە تاقانەیی خوا چۆنە؟

باوەڕ بە تاقانەیی خوا بەگشتی لە دوو بابەتدایە:

١. بەتەنیا ڕاگرتنی خوا لە دروستکردن و خاوەنێتی و بەڕێوەبردنی گـەردوون و مـرۆڤ و بەهەشـت و جەهەنـنـەم و هـەموو شـتێکدا. وە بەتــەنیا ڕاگــرتنی لــە نــاو و سیفەتەکانیدا و نەچواندنی بە دروستکراوەکانی.

٢. بەتەنیا پەرستنی خوای گەورە و تەرخانکردنی هەموو عیبادەتەکان تەنها بۆ ئەو.

﴿ قُلْ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ قُلِ ٱللَّهُ ۚ قُلْ أَفَٱتَّخَذْتُم مِّن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي ٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي ٱلظُّلُمَٰتُ وَٱلنُّورُ ۗ أَمْ جَعَلُوا۟ لِلَّهِ شُرَكَآءَ

خَلَقُواْ كَخَلۡقِهِۦ فَتَشَٰبَهَ ٱلۡخَلۡقُ عَلَيۡهِمۡۚ قُلِ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖ وَهُوَ ٱلۡوَٰحِدُ ٱلۡقَهَّٰرُ (الرعد - ١٦) بلێ کێ پەروەردگاری ئاسمانەکان و زەوییە بلێ الله، بلێ ئەی (بۆچی) لەبری ئەو هاوەڵتان بڕیارداوە کە بۆ خۆیان سوود و زیانیان بەدەست نییە، بلێ ئایا کوێر و چاوساغ وەك یەکن، یان ئایا تاریکایی و ڕووناکی وەك یەکن، یان هاوەڵانێکیان بۆ خوا داناوە کە وەك ئەو دروستبکەن تا دروستکراوەکانیان لێ تێکبچێت، بلێ خوا دروستکەری هەموو شتێکە وە ئەو تاکو تەنها و باڵادەستە ﴾.

﴿ أَلَمۡ تَعۡلَمۡ أَنَّ ٱللَّهَ لَهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ يُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ وَيَغۡفِرُ لِمَن يَشَآءُۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ (المائدة - ٤٠) ئایا نەتزانیوە موڵکی ئاسمانەکان و زەوی هی خوایە، کێی بوێت سزای ئەدات وە کێی بوێت لێی خۆشئەبێت، وە خوا بەسەر هەموو شتێکدا توانای هەیە ﴾.

﴿ قُلۡ مَن يَرۡزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ أَمَّن يَمۡلِكُ ٱلسَّمۡعَ وَٱلۡأَبۡصَٰرَ وَمَن يُخۡرِجُ ٱلۡحَيَّ مِنَ ٱلۡمَيِّتِ وَيُخۡرِجُ ٱلۡمَيِّتَ مِنَ ٱلۡحَيِّ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلۡأَمۡرَۚ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُۚ فَقُلۡ أَفَلَا تَتَّقُونَ (یونس - ٣١) بلێ کێ ڕزقتان ئەدات لە ئاسمان و زەوییەوە، کێ خاوەنی بیستن و بینینەکانە، وە کێ زیندوو لە مردوو دەرئەکات و مردوو لە زیندوو دەرئەکات وە کێ کاروبارەکان بەڕێوەئەبات، جا (لە وەڵامدا زوو) ئەڵێن الله، جا بلێ بۆ تەقوای خوا ناکەن ﴾.

﴿ وَلِلَّهِ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ فَٱدۡعُوهُ بِهَاۖ وَذَرُواْ ٱلَّذِينَ يُلۡحِدُونَ فِيٓ أَسۡمَٰٓئِهِۦۚ سَيُجۡزَوۡنَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ (الأعراف - ١٨٠) وە خوای گەورە ناوە چاکەکانی هەیە جا ئێوە پێیان بانگی بکەن، وە واز لەوانە بێنن بێ باوەڕن بە ناوەکانی، ئەوانە سزای ئەوە ئەدرێن ئەیانکرد ﴾.

﴿ لَيۡسَ كَمِثۡلِهِۦ شَيۡءٞۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ (الشورى - ١١) هيچ شتێك وەك ئەو (الله) نییە، وە ئەو بیسەر و بینەرە ﴾.

﴿ قُلۡ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحۡيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ (١٦٢) لَا شَرِيكَ لَهُۥۖ وَبِذَٰلِكَ أُمِرۡتُ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ (١٦٣) (الأنعام) بڵێ نوێژ و سەربڕین و ژیان و مردنم بۆ الله ی پەروەردگاری جیهانیانە (١٦٢) هیچ هاوەڵێکی نییە، وە بەوە فەرمانم پێکراوە، وە من یەکەم موسوڵمان (١٦٣) ﴾.

کێن ئەوانەی باوەڕیان بە بوونی خوا نییە؟ وە باوەڕیان بە تاقانەیی خوا نییە؟

ئەوانەی باوەڕیان بە بوونی خوا نییە کافرەکانن لە: شیوعی، بوزی، مولحید، هتد.

وە ئەوانەی شەریك بۆ خوا دائەنێت موشریکەکانن لە: جولەکە، مەسیحی، مەجوسی، بەشێك شیعە، عالەمانی، هندۆسی، هتد.

ئەو شتانە چین کە موشریکەکان ئەیپەرستن لەگەڵ خوادا؟

چەند جۆرێکن: بەرد، دار، قەبر، بت، عەقڵ، هەوا و ئارەزوو، پێغەمبەر، فریشتە، پیاوچاك، شەیتان، ئاژەڵ، ئافرەت، پیاو، هتد.

بابەتی چوارەم

ڕوکنی باوەڕهێنان بە فریشتەکان

فریشتەکان چین؟

دروستکراوی خوان لە نور و نابینرێن، وە بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری دیاریکراو دروستبوون و لە ژێر فەرمانی خوادان.

﴿ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ جَاعِلِ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ رُسُلًا أُوْلِيٓ أَجۡنِحَةٖ مَّثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ (فاطر - ١) سوپاس بۆ خوا دروستکاری ئاسمانەکان و زەوی، بکەری فریشتەکان بە پێغەمبەر، خاوەن باڵ لە دووان و سیان و چوار ﴾.

﴿ لَّا يَعۡصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمۡ وَيَفۡعَلُونَ مَا يُؤۡمَرُونَ (التحريم - ٦) سەرپێچی خوا (فریشتەکان) ناکەن لەوەی فەرمانی پێکردوون و ئەوە ئەکەن کە فەرمانیان پێئەکرێت ﴾.

باوەڕ بە فریشتەکان چۆنە؟

باوەڕ بە فریشتەکان ئەوەیە کە:

١. باوەڕمان بە بوونیان هەبێت. ﴿ مَن كَانَ عَدُوًّا لِّلَّهِ وَمَلَـٰٓئِكَتِهِۦ وَرُسُلِهِۦ وَجِبۡرِيلَ وَمِيكَىٰلَ فَإِنَّ ٱللَّهَ عَدُوٌّ لِّلۡكَٰفِرِينَ (البقرة - ٩٨) هەرکەس دوژمنی خوا و فریشتەکانی و پێغەمبەرانی و جبریل و میکال بێت، ئەوا خوا دوژمنی کافرانە ﴾.

٢. باوەڕمان بەوانەیان هەبێت کە ناویان هاتووە لە قورئان و سوننەتدا.

٣. باوەڕمان بەو سیفەتانەیان هەبێت کە لە قورئان و سوننەتدا هاتوون.

٤. بزانین کە ژمارەیان زۆرە. ﴿ إنّي أرى ما لا ترون وأسمعُ ما لا تسمعون، أطّت السماءُ وحق لها أن تئِطّ، ما فيها موضعُ أربعِ أصابعَ إلا وملَكٌ واضعٌ جبهتَهُ لله ساجدًا (سنن الترمذي - ٢٣١٢) من ئەوە ئەبینم کە ئێوە نایبینن وە ئەبیستم ئەوەی ئێوە نایبیستن، ئاسمان قرچەی کرد و حەقێتی قرچەش بکات، جێی چوار پەنجەی تیا نییە ئیللا فریشتەیەك ناوچەوانی لەسەر داناوە بۆ خوا لە سوجدەدا ﴾.

٥. باوەڕمان بەو کردارانەیان هەبێت کە لە دەقدا هاتووە.

٦. هیچ فریشتەیەك شایەنی سیفەتی خوایەتی یان پەروەردگارێتی نییە. ﴿ وَيَوۡمَ يَحۡشُرُهُمۡ جَمِيعٗا ثُمَّ يَقُولُ لِلۡمَلَـٰٓئِكَةِ أَهَـٰٓؤُلَآءِ إِيَّاكُمۡ كَانُواْ يَعۡبُدُونَ (٤٠) قَالُواْ سُبۡحَٰنَكَ أَنتَ وَلِيُّنَا مِن دُونِهِمۖ بَلۡ كَانُواْ يَعۡبُدُونَ ٱلۡجِنَّۖ أَكۡثَرُهُم بِهِم مُّؤۡمِنُونَ (٤١) (سبإ) وە لە ڕۆژی قیامەتدا (خوا) هەموویان حەشر ئەکات، پاشان بە فریشتەکان ئەڵێت ئایا ئەمانە بوون ئێوەیان ئەپەرست (٤٠) (فریشتەکان) وتیان پاکی و بێ گەردی بۆ تۆ، تۆ پشتیوان و پەرستراوی ئێمەیت دوور لەوان، بەڵکو ئەوانە جنیان ئەپەرست و زۆربەیان باوەڕیان پێیان هەبوو (٤١) ﴾.

٧. مێینە نین. ﴿ وَجَعَلُواْ ٱلۡمَلَـٰٓئِكَةَ ٱلَّذِينَ هُمۡ عِبَٰدُ ٱلرَّحۡمَٰنِ إِنَٰثًاۚ أَشَهِدُواْ خَلۡقَهُمۡۚ سَتُكۡتَبُ شَهَٰدَتُهُمۡ وَيُسۡـَٔلُونَ (الزخرف - ١٩) وە فریشتەکان کە عەبدی خوان ئەمان کردوویان

بـه مێینـه، ئایـا ئامـاده و ئاگـاداری دروسـتکرنیان بـوون (وا بەدڵنیاییـەوە ئـەو بانگەشـەیە ئەکـەن)، ئـەم شـایەتییەیان ئەنوسرێت (لـە نامـەی کردەوەکانیانـدا) وە پرسیاریان لێ ئەکرێت (لەسەری لە قیامەتدا) ﴾.

فریشتەی مەرگ ناوی چییە؟

فریشتەی مەرگ ناوی عزرائیل نییە، بەڵکو پێی ئەوترێت فریشتەی مەرگ (ملك الموت).

﴿ قُلۡ يَتَوَفَّىٰكُم مَّلَكُ ٱلۡمَوۡتِ ٱلَّذِي وُكِّلَ بِكُمۡ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمۡ تُرۡجَعُونَ (السجدة - ١١) بڵـێ فریشـتەی مەرگ گیانتان ئەکێشێت ئـەوەی کـە (گیانکێشـانی) ئێـوەی پـێ سـپێردراوە، پاشـان بـۆ لای پەروەردگارتان ئەگەڕێنەوە ﴾.

جنۆکەکان چین؟

دروستکراوی خوان لە ئاگر و نابینرێن، وە وەکو مرۆڤەکان لە دنیادا لـە تاقیکردنـەوەدان و لە قیامەتدا حەشر ئەکرێن، وە موسوڵمانیان هەیە و کافریان هەیە. وە ئیبلیس جنۆکەیـە نەك فریشتە.

﴿ وَمَا خَلَقۡتُ ٱلۡجِنَّ وَٱلۡإِنسَ إِلَّا لِيَعۡبُدُونِ (الذاريات - ٥٦) وە جن و ئینسم تەنها بـۆ عیبـادەتی خۆم دروستکردووە ﴾.

﴿ وَخَلَقَ ٱلۡجَآنَّ مِن مَّارِجٖ مِّن نَّارٖ (الرحمن - ١٥) وە جنی دروستکردووە لە بڵێسەی ئاگر ﴾.

﴿ وَإِذۡ قُلۡنَا لِلۡمَلَـٰٓئِكَةِ ٱسۡجُدُواْ لِأٓدَمَ فَسَجَدُوٓاْ إِلَّآ إِبۡلِيسَ كَانَ مِنَ ٱلۡجِنِّ فَفَسَقَ عَنۡ أَمۡرِ رَبِّهِۦٓ (الكهف - ٥٠) وه كاتێك بە فریشتەكانمان وت سوجده (ی رێز) بۆ ئادەم ببەن، جا سوجدەیان برد جگە لە ئیبلیس لە جن بوو وە دەرچوو لە فەرمانی پەروەردگاری ﴾.

جیاوازی جنۆكە و فریشتە چییە؟

جیاوازن لە چەند ڕوویەكەوە:

فریشتە	جنۆكە
دروستكراون لە نور	دروستكراون لە ئاگر
مێینە نین	نێر و مێیان هەیە
لە تاقیكردنەوەدا نین	لە تاقیكردنەوەدان
هەموویان ئیماندارن	هەیانە كافرە و هەیانە ئیماندارە
سەرپێچی خوا ناكەن	هەیانە سەرپێچی خوای گەورە ئەكات
گەورەترینیان جبریلە	گەورەترینیان ئیبلیس بوو
خواردن و خواردنەوە ناخۆن	ئەخۆن و ئەخۆنەوە

بابەتی پێنجەم

ڕوكنی باوەڕهێنان بە كتێبە ئاسمانییەكان

كتێبی ئاسمانی چییە؟

ئەو كتێبانەیە كە خوای گەورە دایبەزاندوونەتە سەر پێغەمبەرانی، كە تیایدا وەسێت و نەسیحەت و فەرمانی خوای گەورەی تیایە بۆ میللەت و قەومێكی دیاریكراو. جگە لە قورئان كە بۆ هەموو قەومێكە.

لە كتێبەكانی خوای گەورە: قورئانی موحەممەد، ئینجیلی عیسا، تەوراتی موسا، زەبوری داود، صوحوفی ئیبراهیم.

وە هەركەس باوەڕی بە یەك كتێب نەبێت كە خوای گەورە دایبەزاندووە، ئەوە وەك ئەوەیە بە هەموو كتێبەكان كافر بووبێت.

﴿ لَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا رُسُلَنَا بِٱلۡبَيِّنَٰتِ وَأَنزَلۡنَا مَعَهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡمِيزَانَ لِيَقُومَ ٱلنَّاسُ بِٱلۡقِسۡطِ (الحديد - ٢٥) ئێمە پێغەمبەرانمان نارد بە بەڵگەی ڕوون، وە لەگەڵیان كتێب و تەرازوومان دابەزاندووە تا خەڵكی بە دادپەروەری كاریان بەڕێ بكەن ﴾.

﴿ كَانَ ٱلنَّاسُ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ فَبَعَثَ ٱللَّهُ ٱلنَّبِيِّـۧنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ لِيَحۡكُمَ بَيۡنَ ٱلنَّاسِ فِيمَا ٱخۡتَلَفُواْ فِيهِ (البقرة - ٢١٣) خەڵكی هەموویان لەسەر یەك دین بوون، جا

خوای گەورە پێغەمبەرانی نارد مژدەدەر و ئاگادارکەرەوە، وە لەگەڵیان کتێبی دابەزاند بە حەق هەتا حوکم بکات لەناو خەڵکدا لەو شتانەی ناکۆکن تیای ﴾.

باوەڕ بە کتێبەکان چۆنە؟

باوەڕ بە کتێبەکان ئەوەیە کە:

١. باوەڕمان وابێت کە هەموویان قسەی خوای گەورەن. ﴿ أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُوا۟ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَٰمَ ٱللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُۥ مِنۢ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (البقرة - ٧٥) ئایا ئێوە بەتەمان (جولەکەکان) باوەڕتان پێ بهێنن لەکاتێکدا کۆمەڵێك گوێیان لە قسەی خوا (تەورات) بوو پاشان دەستکارییان ئەکرد دوای ئەوەی تێیگەشتبوون و ئەشیانزانی ئەوە حەرامە ﴾، ﴿ وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ٱسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَٰمَ ٱللَّهِ (التوبة - ٦) ئەگەر یەکێك لە موشریکەکان پەنای بۆ هێنایت پەنای بدە هەتا قسەی خوای گەورە ئەبیستێت (قورئان) ﴾.

٢. هەموویان دابەزێنراون لەلای خواوە و دروستکراو (مخلوق) نین. ﴿ نَزَّلَ عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ ٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ (آل عمران - ٣) (ئەی موحەممەد خوای گەورە) قورئانی بۆ دابەزاندوویت بە حەق، بەڕاستدانەری کتێبەکانی پێش خۆیەتی، وە تەورات و ئینجیلی دابەزاندووە ﴾.

٣. باوەڕمان بەو هەوالانەی ناویان هەیە کە گۆڕانکاری و دەستکارییان نەکراوە و لە قورئان و سوننەتدا پشتڕاستکراونەتەوە.

٤. کار بە هەموو حوکمەکانیان ئەکەین مەگەر نەسخ بووبنەوە.

٥. قورئان باشترین و بەرزترینیانە، وە بالادەستە بەسەر ئەوانی تردا. ﴿ وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ مُصَدِّقٗا لِّمَا بَيۡنَ يَدَيۡهِ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ وَمُهَيۡمِنًا عَلَيۡهِۖ فَٱحۡكُم بَيۡنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ (المائدة - ٤٨) (ئەی موحەممەد) ئێمە قورئانمان بۆ دابەزاندوویت بە حەق، بەڕاستدانەری کتێبەکانی پێش خۆیەتی وە بالادەستە بەسەریانەوە، جا تۆ حوکم بکە لەنێوانیاندا بەوەی خوا دایبەزاندووە (بە قورئان) ﴾.

٦. قورئان کۆتا کتێبیانە و واجبە هەموو کەس شوێنی بکەوێت و، تەنانەت گەر پاشماوەی کتێبێکی تریش هەبێت ئەبێت وازی لێ بهێنرێت. ﴿ أنَّ عمرَ بنَ الخطابِ أتى النبيَّ صلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ بكتابٍ أصابه من بعضِ أهلِ الكتابِ فقرأه على النبيِّ صلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ قال فغضب وقال أتتهوَّكون فيها يا ابنَ الخطابِ والذي نفسي بيدِه لقد جئتكم بها بيضاءَ نقيَّةً لا تسألوهم عن شيءٍ فيخبرونكم بحقٍّ فتكذبونه أو بباطلٍ فتصدِّقونه والذي نفسي بيدِه لو أنَّ موسى كان حيًّا ما وسعَه إلا أن يَتبَعني (البداية والنهاية – ١/ ١٨٥) عومەری کوڕی خەطاب نوسراوێکی هێنایە لای پێغەمبەر لەلای ئەهلی کیتابەوە و لەسەری خوێندیەوە، پێغەمبەری خواش تورە بوو وە فەرمووی: ئایا شك و گومانی تیا ئەکەن (لە ڕاستی قورئان)، سوێند بەوەی نەفسمی بەدەستە بە سپی و خاوێنی بۆم هێناون (ئەم دینە)، پرسیاریان لێ مەکەن (لە ئەهلی کیتاب) نەوەك حەقێکتان پێ بڵێن و بەدرۆی بخەنەوە یان بەتاڵێکتان پێ بڵێن و باوەڕی پێ بکەن، سوێند بەوەی نەفسمی بەدەستە گەر موسا زیندوو بوایە جگە لە شوێنکەوتنم هیچ ڕێی تری نەبوو ﴾.

٧. قورئان لەلای خواوە دابەزیوە و بۆ لای ئەویش ئەگەڕێتەوە.

چی تیایە گەر بڵێین کتێبەکانی خوا دروستکراون؟

ئەگەر بڵێین دروستکراون ئەوا ئەم قسەیەمان کۆمەڵێك پێویستی (لوازم)ی بەخۆیەوە بەستووە، کە ئەم پێویستییانە بەتاڵن و پێچەوانەی دەق و کۆڕان:

١. گەر وامان وت ئەبێت بشڵێین سیفەتەکانی خوا دروستکراون، وە کە وتمان سیفەتەکانی خوای گەورە دروستکراون ئەوە ئەگەیەنێت کە خوا دروستکراوە، وە ئەمەش کوفرە و خوای گەورە دروستکراو نییە. وە بۆیە ئەمە بوو بە لازمی قسەکەمان، چونکە قورئان وتەی خوایە وەك پێشتر زانیمان، وە وتەی خوای گەورەش یەکێکە لە سیفەتەکانی، وە کە بڵێین قورئان دروستکراوە کەواتە وتومانە قسەکانی خوا دروستکراون، وە سیفەتی قسەکردنی خوا دروستکراوە، وە سیفەتێك دروستکراو بێت ئەوا سیفەتەکانی تریش دروستکراون و هەرشتێك سیفەتەکانی دروستکراو بن خۆشی دروستکراوە. کەواتە هەڵەیە بەڵکو سەر بۆ کوفر ئەکێشێت گەر وا بڵێین و، ڕاست وایە بڵێین قورئان قسەی خوایە و دروستکراو نییە.

٢. گەر قورئان دروستکراو بێت ئەوا حوکمی دروستکراوەکان وەرئەگرێت، لە: (نوقسانی، هەڵە، کەموکورتی، فەوتان، پێویستبوونی بە غەیری خۆی، سنورداریی توانا، بوونی توانای شەیتان بەسەریدا، هتد). وە هەموو ئەمانەش دوورن لە قسەی خوای گەورەوە و، قورئان دوورە لە هەڵە و نوقسانی و کەموکورتی و هەر سیفەتێکی خراپەوە، بەڵکو شیفا و ڕێنیشاندەر و کامڵ و دەرکەری شەیتانە و فەوتانی بەسەردا نایەت و پێویستی بە ڕاستکردنەوە و تەواوکردن نییە.

کێن ئەوانەی ئەڵێن قورئان دروستکراوە؟

هەندێك لە کۆمەڵە گومڕاکان لە: جەهمی، موعتەزیلە، خەواریج.

ئایا کتێبەکانی خوا دەستکاری کراون؟

ئەو کتێبانەی کە پێش قورئان هاتوون هیچیان وەك خۆی نەماونەتەوە و نەپارێزراون، بەڵکو یان هەمووی نەماوە، یان بەشێکی ماوە و ئەوی تری زیادە و دەستکاریکردنی مرۆڤ و جننەکانی تێوەگلاوە.

وە قورئان پارێزراوە و وەك خۆی ماوەتەوە و هیچی لێ زیاد و کەم نەبووە، وە چۆن دابەزیوە هەروا ماوەتەوە.

چۆن ئەبێت کتێبەکانی خوا دەستکاری بکرێن؟ وە بۆچی تەنها قورئان دەستکاری نەکراوە؟

کتێبەکانی خوای گەورە ئەشێ دەستکاری بکرێن گەر دوو شت هەبوو:

١. خوای گەورە وەعدی نەیابوو بیانپارێزێت.
٢. پاراستنیانی دابووە دەست کەسانێك کە ئەگەری ئەوەیان هەبێت دەستکاری بکەن و بە پارێزراوی نەیهێڵنەوە.

وه ئەم دوو سیفەتە لە هەموو کتێبەکانی پێش قورئاندا هەن، کە خوای گەورە بەڵێنی پاراستنی نەداون، وە وەك تاقیکردنەوەی بەندەکانی پاراستنەکەی دابووە دەستیان.

﴿ إِنَّآ أَنزَلۡنَا ٱلتَّوۡرَىٰةَ فِيهَا هُدٗى وَنُورٞۚ يَحۡكُمُ بِهَا ٱلنَّبِيُّونَ ٱلَّذِينَ أَسۡلَمُواْ لِلَّذِينَ هَادُواْ وَٱلرَّبَّٰنِيُّونَ وَٱلۡأَحۡبَارُ بِمَا ٱسۡتُحۡفِظُواْ مِن كِتَٰبِ ٱللَّهِ وَكَانُواْ عَلَيۡهِ شُهَدَآءَ (المائدة - ٤٤) ئێمە تەوراتمان دابەزاند هیدایەت و نوری تیایە، پێغەمبەران حوکمیان پێ کرد ئەوانەی موسوڵمان بوون و پێغەمبەری ئەوانە بوون کە یەهودی و خواپەرست و زانا بوون، کە فەرمانیان پێ کرابوو کتێبی خوای گەورە بپارێزن و ئەوانیش بەسەر چاودێری و پاراستنیەوە شایەت بوون ﴾.

بەڵام پاراستنی قورئان ئەم خاڵانەی تیا نییە، بەڵکو خوای گەورە خۆی وەعدی پاراستنی داوە، وە پاراستنەکەشی خستۆتە ئەستۆی خۆی و نەیداوە بە کەس.

﴿ إِنَّا نَحۡنُ نَزَّلۡنَا ٱلذِّكۡرَ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ (الحجر - ٩) ئێمە قورئانمان دابەزاندووە و ئێمەش پارێزەرین ﴾.

ئایا ئاڤێستا کتێبی ئاسمانییە؟

هەر کتێبێك بۆ زانینی ئەوەی ئاسمانییە یان نا بە شێوەیەکی دڵنیا و بەبێ گومان، پێویستە بەڵگەی ڕاست و ڕوونمان هەبێت لە قورئان و سونەتەوە.

وە ئەو کتێبەی بەردەستمان لە ئێستادا کە پێی ئەوترێت ئاڤێستا دڵنیاین کە کتێبی ئاسمانی نییە، چونکە کوفر و شیرك و خورافەی تیایە، بەڵام ئەشێ لە بنەڕەتدا کتێبێکی

ئاسمانی بووبێت و دەستکاری کرابێت، جا بۆیە بە ڕەهایی نالێین کتێبی ئاسمانییە و ناشلێین کتێبی ئاسمانی نییە، بەڵام بە دڵنیاییەوە ئەو نوسخەیەی ئێستە بەردەستە کتێبی ئاسمانی نییە و نابێت پیرۆزی بدرێتێ و بخوێنرێتەوە و تەعەبودی پێوەبکرێت و حوکمی لێوە وەربگیرێت.

وە ئەگەر ئەڵێیت: ئەی ئایا خوای گەورە خۆی نافەرمویت بۆ هەموو قەومێك پێغەمبەرمان ناردووە، وە هەموو پێغەمبەرێکیش کتێبی هەبووە؟

لە وەڵامدا ئەڵێین: بەڵێ وایە، بەڵام ئەمە بەگشتی باس لە پێغەمبەران و کتێب ئەکات و بە دیاریکراوی ناوی هەموو کتێبەکانی نەهێناوە. جا ئێمە ئەڵێین بەڵێ کورد و فارس و هند و تورك و هەموو میللەتەکان پێغەمبەر و کتێبیان هەبووە و بەزمانی خۆشیان بووە، بەڵام بەدیاریکراوی نالێین کتێبەکە فلان کتێبە و ناوی ئەوەیە بەبێ بەڵگە لە قورئان و سوننەتەوە. وە لە غەیری قورئانیشەوە حوکم وەرناگرین چونکە کتێبەکانی تر نەسخ بوونەتەوە بە دابەزینی قورئان.

بابەتی شەشەم

ڕوکنی باوەڕهێنان بە پێغەمبەران علیهم السلام

پێغەمبەران کێن؟

کۆمەڵێك عەبدی دیاریکراون کە خوای گەورە هەڵیبژاردوون بۆ گەیاندن و ڕوونکردنـەوەی پەیامەکانی لەناو میللەتاندا.

وە بەگشتی دوو جۆرن:

١. پێغەمبـەر (نـبي): ئـەو کەسـەیە کـە بـۆ میللـەتێك ئـەنێردرێت کـە هـاوڕاین لـە یەکاتپەرستیدا و لەسەر شیرك نین.

٢. نێـردراو (رسـول): ئـەو کەسـەیە کـە بـۆ میللـەتێك ئـەنێردرێت کـە پێچەوانەین لـە یەکاتپەرستیدا و لەسەر شیرکن.

باوەڕ بە پێغەمبەران چۆنە؟

باوەڕ بە پێغەمبەران ئەوەیە کە:

١. باوەڕمان وابێت کە هەموو میللەتێك پێغەمبەرى بۆ هاتووە بە زمانى خۆى. ﴿ وَإِن مِّنۡ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ (فاطر - ٢٤) وە هیچ ئوممەتێك نییە ئیللا ئاگادارکەرەوەیەك (پێغەمبەرێك)یان بۆ چووە ﴾.

٢. پێغەمبەران نێردراوى خوان بەڕاستى و بە حەق، وە بێ گومان باوەڕمان پێیان هەیە.

٣. باوەڕمان بە هەواڵەکانیان هەیە کە لە دەقەکاندا هاتوون.

٤. باوەڕمان بەوانەیان هەبێت کە ناویان هاتووە لە دەقەکاندا، وەك: ئادەم، نوح، ئیبراهیم، موسا، هارون، عیسا. ﴿ وَتِلۡكَ حُجَّتُنَآ ءَاتَيۡنَٰهَآ إِبۡرَٰهِيمَ عَلَىٰ قَوۡمِهِۦۚ نَرۡفَعُ دَرَجَٰتٖ مَّن نَّشَآءُۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٞ (٨٣) وَوَهَبۡنَا لَهُۥٓ إِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَۚ كُلًّا هَدَيۡنَاۚ وَنُوحًا هَدَيۡنَا مِن قَبۡلُۖ وَمِن ذُرِّيَّتِهِۦ دَاوُۥدَ وَسُلَيۡمَٰنَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَٰرُونَۚ وَكَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلۡمُحۡسِنِينَ (٨٤) وَزَكَرِيَّا وَيَحۡيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلۡيَاسَۖ كُلّٞ مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ (٨٥) وَإِسۡمَٰعِيلَ وَٱلۡيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطٗاۚ وَكُلّٗا فَضَّلۡنَا عَلَى ٱلۡعَٰلَمِينَ (٨٦) (الأنعام) ئەمە حوججەیەك بوو دامان بە ئیبراهیم بەسەر قەومەکەیدا، پلەى کێمان بوێت بەرزى ئەکەینەوە، بەڕاستى پەروەردگارت دانا و زانایە (٨٣) وە ئیسحاق و یەعقوبمان بە ئیبراهیم بەخشى، وە هیدایەتى هەموویانمان دا، وە هیدایەتى نوحماندا لەپێشدا، وە لە نەوەى ئەویش داود و سولەیمان و ئەیوب و یوسف و موسا و هارون، بەم شێوازە پاداشتى چاکەکاران ئەدەینەوە (٨٤) وە زەکەریا و یەحیا و عیسا و ئیلیاس، هەموویان لە چاکەکارانن (٨٥) وە ئیسماعیل و یەسەع و یونس و لوط، وە هەموو فەزڵمان داون بەسەر جیهاندا (٨٦) ﴾.

٥. هەموویانمان وەك یەك خۆش ئەوێت. ﴿ قُولُوٓاْ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيۡنَا وَمَآ أُنزِلَ إِلَىٰٓ إِبۡرَٰهِـۧمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ وَٱلۡأَسۡبَاطِ وَمَآ أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَآ أُوتِيَ

ٱلنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمۡ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٍ مِّنۡهُمۡ وَنَحۡنُ لَهُۥ مُسۡلِمُونَ (البقرة - ١٣٦) بڵێن باوەڕمان بە خوا هێنا وە بەوەی بۆمان دابەزیوە وە ئەوەی بۆ ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسحاق و یەعقوب و نەوەکانی دابەزیوە، وە ئەوەی دراوە بە موسا و عیسا، وە ئەوەی دراوە بە پێغەمبەران لە پەروەردگاریانەوە، جیاوازی ناکەین لەنێوان هیچیاندا وە ئێمە بۆ خوا تەسلیمین ﴾.

٦. کار بە شەریعەتەکانیان ئەکەین گەر نەسخ نەبووەوە.

٧. کۆتا پێغەمبەر موحەممەدە صلى الله عليه وسلم. ﴿ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٖ مِّن رِّجَالِكُمۡ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ (الأحزاب - ٤٠) موحەممەد باوکی هیچ کام لەو پیاوانەی ئێوە نییە، بەڵکو پێغەمبەری خوایە و کۆتای پێغەمبەرانە ﴾.

٨. دەرگای پێغەمبەرێتی داخراوە و خوای گەورە هیچ پێغەمبەرێکی نوێ نانێرێت.

٩. دینی پێغەمبەران یەکە و شەریعەتەکانیان جیاوازە. ﴿ أنَا أوْلَى النَّاسِ بعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ، الأنْبِيَاءُ إخْوَةٌ مِن عَلَّاتٍ، وأُمَّهَاتُهُمْ شَتَّى، ودِينُهُمْ واحِدٌ، فليسَ بيْنَنَا نَبِيٌّ (صحيح مسلم - ٢٣٦٥) من لەپێشترم بە عیسای کوڕی مەریەم لە هەموو کەس، پێغەمبەران بران لە چەند دایکێك، دایکیان زۆرە و دینیان یەکە، جا لە نێوانماندا پێغەمبەر نییە ﴾.

١٠. هەموو ڕەسولێك نەبییە نەك بە پێچەوانەوە.

١١. هەرکەس بێباوەڕبێت بە پێغەمبەرێك کە پێغەمبەرێتییەکەی سەلمابێت ئەوا کافرە بە هەموو پێغەمبەران. ﴿ كَذَّبَتۡ قَوۡمُ نُوحٍ ٱلۡمُرۡسَلِينَ (الشعراء - ١٠٥) قەومی نوح پێغەمبەرانیان بەدرۆخستەوە ﴾.

١٢. هەموو بانگەشەیەك بۆ پێغەمبەرێتی دواى موحەممەد صلى الله عليه وسلم كوفر و ریددەیە.

١٣. پێغەمبەران پلەیان جیایە بەپێی جیاوازی پلە و فەزڵیان لەلای خوا، بەڵام هەموویان یەكسانن لە واجبێتی باوەڕهێنان پێیان. ﴿ تِلْكَ ٱلرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ مِّنْهُم مَّن كَلَّمَ ٱللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَٰتٍ (البقرة - ٢٥٣) ئەو پێغەمبەرانە فەزڵی هەندێكمان داوە بەسەر هەندێكیان (لە پلە و پایەدا لای خوا)، هەیانە قسەی لەگەڵ خوا كردووە (ڕاستەوخۆ و بێ هۆكار و واستە لەبەر پلەی)، وە پلەی هەندێكیانی بەرز كردووەتەوە ﴾، ﴿ قُلْ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَمَآ أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَآ أُنزِلَ عَلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ وَٱلْأَسْبَاطِ وَمَآ أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَٱلنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ (آل عمران - ٨٤) بڵێ ئیمانمان بە خوا و بەوە هێناوە بۆمان دابەزیوە، وە بەوەش بۆ ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسحاق و یەعقوب و نەوەكانی دابەزیوە، وە بەوەی درا بە موسا و عیسا و بەوەی دراوە بە پێغەمبەران لە پەروەردگاریانەوە، جیاوازی ناكەین لەنێوانیان، وە ئێمە بۆ خوا تەسلیمین ﴾.

مەبەستت چییە لەوەی دینی پێغەمبەران یەكە و شەریعەتیان جیاوازە؟

دینیان یەكە واتە هەموویان موسوڵمانن و یەك خوا ناردوونی و هەمان خوایان پەرستووە و بیروباوەڕیان یەكە.

﴿ وَلَقَدۡ بَعَثۡنَا فِي كُلِّ أُمَّةٖ رَّسُولًا أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱجۡتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَ (النحل - ٣٦) وه لـه هـەموو میللەتێكدا پێغەمبەرێكمان ناردووه كه (پێیان بڵێت) خوا بپەرستن و لـه طاغـوت خۆتـان دوور بگرن ﴾.

﴿ وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيٓ إِلَيۡهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدُونِ (الأنبياء - ٢٥) وه پێش تۆ (ئەی موحەممەد) هیچ پێغەمبەرێكمان نەناردووه ئیللا وەحیمان بۆ نـاردووه كـه (به خەڵكەكه بڵێت) هیچ خوایەك نییه جگه له من (الله) جا بمپەرستن (بەتەنیا) ﴾.

﴿ رُّسُلٗا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةُۢ بَعۡدَ ٱلرُّسُلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمٗا (النساء - ١٦٥) پێغەمبەرانێك مـژدەدەر و ئاگادارکـەرەوه هـەتا بـۆ خـەڵك هـیچ بەهانەیـەك نەبێت دوای پێغەمبەران (بۆ شیرك و بێ ئیمانییان) لەسەر خوا، وه خوا بەتوانا و بێ بـاك و دانایه ﴾.

وه شەریعەتیان جیایه واته له هەندێك عیبادەت و حەرام و واجبدا جیاوازییان هەیه.

﴿ لِكُلّٖ جَعَلۡنَا مِنكُمۡ شِرۡعَةٗ وَمِنۡهَاجٗا (المائـدة - ٤٨) بـۆ هەریـەكێك لـه ئێـوه شـەریعەت و مەنهەجێكمان داناوه ﴾.

ئایا باوەڕهێنان به پێغەمبەران و شوێنکـەوتنیان پێویسته بۆ خواناسین؟

بـەڵێ واجـب و زەرورییـه، چـونكه لـەڕێی پێغەمبەرانـەوه خـوا ئەناسـین، وه حـەڵاڵ و حەرامـەكان ئـەزانین، وه بـاش و خـراپ جیا ئەكەینـەوه، وه داواكارییـەكانی خـوای گـەوره ئەزانین لێمان.

وە پێغەمبەران لەو کاتانەدا دێن کە میللەتەکان لە ڕێی ڕاست لایانداوە و، فەرمانەکانی خوایان پشتگوێ خستووە. جا کە شوێن پێغەمبەران بکەوین شوێن داواکارییەکانی خوا کەوتووین و، باش و خراپمان جیاکردۆتەوە و، شایەنی پاداشتین لە خواوە.

ناکرێت لەڕێی عەقڵی خۆمانەوە خوا بناسین؟ یان باش و خراپ و حەرام و حەڵاڵ بزانین؟

نەخێر چونکە گەر بابەتی خواناسین بدەین بە عەقڵ، ئەوا هەر عەقڵەو بەجۆرێك لە خوا تێئەگات، وە عەقڵ ناو و سیفاتەکانی خوا وە مەبەستی خوا لە دروستکردنمان درك ناکات، وە بابەتێکی ئاوا گرنگ خوای گەورە خۆی لە قورئاندا باسی کردووە و خستوویەتیە ڕوو بێ ئەوەی بۆ عەقڵەکانی جێبهێڵێت. وە پێشتر وتمان کە عەقڵ غەیبی پێ دیاریناکرێت چونکە لەتوانایدا نییە، وە خوای گەورەش سبحانە وتعالی غەیبە.

وە بابەتی باش و خراپ و حەڵاڵ و حەرامیش بەهەمان شێوە بە ڕەهایی نادرێتە دەست عەقڵ، چونکە وەك پێشتر وتمان عەقڵ تەواو و کامڵ و بێ هەڵە نییە.

وە گەر ئەڵێیت: خۆ هەموو کەسێك بەبێ دەقی قورئان و فەرموودەش ئەزانێت دزی و درۆ و کوشتن و هتد خراپە و ڕاستگۆیی و دەستپاکی و هتد باشە، ئیتر قورئان و فەرمووده چ شتێکی نوێیان هێناوە تا زەروری بێت شوێنیان بکەوین؟

لە وەڵامدا ئەڵێین: زانینی چەند بابەتێکی گشتی و بەڵگەنەویستی فیتریی بەڵگە نییە بەسەر هەموو بابەتەکانەوە. واتە عەقڵ و فیترەتی مرۆڤەکان لەسەر ئەوە چەسپێنراوە

که هەندێك باش و خراپ ئەزانێت، بەڵام هەموو باش و خراپێك نازانێت، وە هەموو ماف و ئەركێك نازانێت. بۆنموونە: نازانێت ئایا سیحر خراپە یان باشە، بەڵكو لەوانەیە بڵێت ئاساییە یان باشە. یان نازانێت ڕۆژووی مانگێك باشە یان خراپە، بەڵكو لەوانەیە بڵێت خراپە خۆت برسی و تینوو بكەیت و خوای گەورە موحتاجی برسێتی و تینوێتیمان نییە. وە نازانێت ئایا باشە نیكاحی مەحرەمەكانی بكات لە (دایك، نەنك، پوور، خوشك، كچ، هتد) یان نا، بەڵكو لەوانە بڵێت هیچ جیاوازییەكیان نییە و هەمووی هەر ئافرەتن. وە نازانێت ئایا گۆشتی بەراز و سەگ و كەر بخوات یان نا، وە لەوانەیە بڵێت هەمووی هەر گۆشتە و بەڵكو گۆشتی بەراز لە حوشتر خۆشترە. وە نازانێت ئەركی حكومەتە مووچە بۆ ئافرەتان دابین بكات گەر توانای دارایی هەبوو ئەگەرچی ئافرەتەكە ئیشیشی نەئەكرد و لەماڵەوە بوو، بەڵكو لەوانەیە بڵێت ئافرەت ئەبێت ئیش بكات و لە بەرامبەر ئیشدا مووچەی ئەدرێتێ و ئافرەت نابێت بەبێ ئیش مووچەی هەبێت و بە بندیوار و دزی بزانێت. وە نازانێت كە پیاو ئەبێت بڕێك مارەیی بدات بە خێزانەكەی كاتێك مارەی ئەكات، وە نازانێت نەفەقەی ئافرەت لەسەر مێردەكەیەتی گەر شووی كردبوو یان باوكێتی گەر مێردی نەبوو، بەڵكو لەوانەیە بڵێت هەركەسەو لەسەر خۆی واجبە خۆی بژیێنێت و لەسەر پیاو واجب نییە بۆ ژن و كچی ئیش بكات و پارەیان بۆ پەیا بكات. وەهەروەها.

وە وردەكاری باش و خراپەكان نازانێت تەنانەت لەو بابەتانەی كە بەگشتی ئەزانێت باشن یان نا. واتە نازانێت چ شتێك دزییە و چی دزی نییە، وە نازانێت چ شتێك كوشتنی حەقە و چ شتێك كوشتنی ناحەقە، وە نازانێت شەڕكردن هەمووی باش و حەڵاڵە یان نا. بۆنموونە: نازانێت گەر زێڕ و زیوی كۆنی لە شوێنەوارێك دۆزییەوە ئایا بۆخۆی ببات یان بڵێت ئەمە دزییە و حەرامە؟ وە نازانێت مووچەی كابانی ماڵ دزی و بندیوارییە یان نا؟

وه نازانێت گەر دزی لە کەسێك کرد ئەتوانێت بیکات بەخێر و بیدات بـە فـەقیر یـان ئـەوه حەرامە و خوا بە خێر بۆی نانوسێت؟ وه نازانێت لە چ حاڵەتێکدا کەسێك خوێنی حەڵاڵـە و بۆی هەیە بیکوژێت؟ وەهەروەها.

وه سزای هـەر تاوانێـك نازانێـت کـە بـە تـاوانی ئـەزانێت. بۆنموونـە نازانێـت گـەر کەسێك کەسێکی کوشت ئایا لە بەرامبەردا ئەکوژرێتـەوه یـان ناکرێـت هـەمان تـاوانی ئـەو دووبـارە بکەینــەوه و ناکوژرێـت؟ وه نازانێـت گـەر کەسـێك تەعـەدای لـە ئافرەتێـك کـرد سـزاکەی ئەوەیە تەعەدای لێبکەینەوه یان نـا، وه گـەر تەعـەدامان کـردەوە لـە خـۆی بکـەین یـان لـە ئافرەتێکی خێزانەکەی؟ وه نازانێت کەسێك دزی کرد دەستی ببڕین یان نـا، وه ئایـا هـەموو دزێك وەك یەکن یان نا؟ وەهەروەها.

جا کەوابێت پێویستمان بە خوای گەورەیە شەرعمان بۆ دابڕێـژێت و، لـە نـەفامی و بڕیـاری هەڵەی عەقڵ ڕزگارمان بکات.

باوەڕمان بە پێغەمبەری خوا چۆنە؟

لەم خاڵانەدایە:

١. پێغەمبەر و عەبدی خوایە. ﴿ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ عَلَىٰ عَبۡدِهِ ٱلۡكِتَٰبَ وَلَمۡ يَجۡعَل لَّهُۥ عِوَجَا (الكهف - ١) سوپاس و ستایش بۆ ئـەو خوایـەی قورئـانی بـۆ سـەر عەبدەکەی دابەزاند و هیچ نوقسانی و خوارییەکی تیا نییە ﴾.

٢. كۆتا پێغەمبەرە و دواى ئەو هیچ پێغەمبەرێك نییە. ﴿مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمۡ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ (الأحزاب - ٤٠) موحەممەد باوکی هیچ لە پیاوەکانی ئێوە نییە، بەڵکو پێغەمبەری خوایە و کۆتای پێغەمبەرانە﴾.

٣. بە وەحی قسەی کردووە و لەخۆیەوە هیچی نەوتووە. ﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ (٣) إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ (٤) (النجم) (موحەممەد) لە هەوای خۆیەوە قسە ناکات (٣) بەڵکو تەنها وەحییە و بۆی ئەنێردرێت (٤)﴾.

٤. هەر هەواڵێکمان لەوەوە پێگەشت بە سەنەدێکی دروست وەریئەگرین و کار بە ناوەڕۆکەکەی ئەکەین بێ ئەملاولا. ﴿إنّي قد أُوتيتُ الكِتابَ وما يَعدِلُه، يُوشِكُ شَبْعانُ على أريكَتِه يقولُ: بيْنَنا وبيْنَكم الكِتابُ، فما كان فيه من حَلالٍ أحلَلْناه، وما كان فيه من حَرامٍ حَرَّمْناه، وإنّه ليس كذلك، لأنّه لا يَحِلُّ أكْلُ كُلِّ ذي نابٍ منَ السِّباعِ، ولا الحِمارُ الأهْليُّ، ولا اللُّقَطةُ من مالِ مُعاهدٍ إلّا أنْ يَستغنيَ عنها، وأيُّما رَجُلٍ أضافَ قومًا فلم يَقرُوه، فإنَّ له أنْ يَغصِبَهم بمِثلِ قِراهُ (تخريج سنن الدارقطني - ٤٧٦٨) من قورئان و هاوشێوەیم پێ دراوە، خەریکە سکتێرێك لەسەر جێگەکەیەوە ئەڵێت: لەنێوان ئێمە و ئێوە (تەنها) قورئان هەیە، جا چی تیا بوو لە حەڵاڵ حەڵاڵی ئەکەین و چی تیابوو لە حەرام حەرامی ئەکەین. جا ئەوە وا نییە، چونکە حەڵاڵ نییە هیچ کەڵبەدارێك لە چوارپێکاندا بخورێت، وە کەری ماڵیش (حەرامە خواردنی)، وە هەڵگیراوە لە پارەی (کافری) پەیمان پێدراو (حەرامە) مەگەر خۆی وازیلێبهێنێت، وە هەرکەسێك بووە میوانی قەومێك و میوانداریيان نەکرد (وە موحتاج و برسی بوو) ئەوا بۆی هەیە بەشی پێویستی خۆی لە سامانیان ببات﴾.

٥. حەرامە درۆ بەدەمیەوە هەڵبەستین. ﴿إنَّ كَذِبًا عَلَيَّ لَيسَ كَكَذِبٍ عَلَى أحَدٍ، مَن كَذَبَ عَلَيَّ مُتعَمِّدًا، فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ (صحيح البخاري - ١٢٩١) درۆ بەدەمنەوە وەك درۆ نییە بەدەم هەركەسێكەوە، هەركەس درۆ بەدەممەوە بكات بەئەنقەست با بچێتە جێی خۆی لە ئاگردا﴾.

٦. شایەنی هیچ جۆرە پەرستنێك نییە و ناپەرسترێت. ﴿قُلۡ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحۡيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ (١٦٢) لَا شَرِيكَ لَهُۥۖ وَبِذَٰلِكَ أُمِرۡتُ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ (١٦٣) (الأنعام) بڵێ نوێژ و سەربڕین و ژیان و مردنم بۆ الله ی پەروەردگاری جیهانیانە (١٦٢) هیچ هاوەڵێكی نییە، وە بەوە فەرمانم پێكراوە، وە من یەكەم موسوڵمان (١٦٣)﴾.

٧. لەبری خوا هاواری ناكرێت. ﴿قُل لَّآ أَمۡلِكُ لِنَفۡسِي نَفۡعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُۚ وَلَوۡ كُنتُ أَعۡلَمُ ٱلۡغَيۡبَ لَٱسۡتَكۡثَرۡتُ مِنَ ٱلۡخَيۡرِ وَمَا مَسَّنِيَ ٱلسُّوٓءُۚ إِنۡ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٞ وَبَشِيرٞ لِّقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ (الأعراف - ١٨٨) (ئەی موحەممەد) بڵێ بۆ نەفسی خۆم هیچ سوود و زیانێكم نییە ئیللا شتێك بە ویستی خوا، وە گەر غەیبم بزانیایە ئەوا خێرێكی زۆرم بۆخۆم كۆئەكردەوە وە هیچ خراپەیەكم تووش نەئەبوو، من تەنها ئاگاداركەرەوە و مژدەدەرم بۆ قەومێك ئیمانیان هەبێت﴾.

٨. قەبرەكەی ناكرێت بە مزگەوت و تەواف ناكرێت. ﴿عَنِ النبيِّ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ قالَ في مَرَضِهِ الذي ماتَ فيهِ: لَعَنَ اللَّهُ اليَهُودَ والنَّصارَى، اتَّخَذُوا قُبُورَ أنْبيائِهِمْ مَسْجِدًا (صحيح البخاري - ١٣٣٠) پێغەمبەری خوا لە نەخۆشی وەفاتەكەیدا فەرمووی: خوا جولەكە و گاور بەلەعنەت بكات، قەبری پێغەمبەرەكانیان كرد بە مزگەوت﴾.

٩. صەلات و سەلامی بۆ ئەنێرین بەتایبەتی گەر ناویمان هێنا. ﴿إِنَّ ٱللَّهَ وَمَلَٰٓئِكَتَهُۥ يُصَلُّونَ عَلَى ٱلنَّبِيِّۚ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ صَلُّواْ عَلَيۡهِ وَسَلِّمُواْ تَسۡلِيمًا (الأحزاب - ٥٦) خوا

و فریشتەکانی صەلەوات ئەدەن لەسەر پێغەمبەر، ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە صەلەوات وسەلامی لەسەر بکەن ﴾.

١٠. داوای وەسیلە و فەزیلە و مەقامی مەحمودی بۆ ئەکەین لە خوا، بەتایبەت دوای بانگەکان. ﴿ مَن قالَ حِينَ يَسْمَعُ النِّداءَ: اللَّهُمَّ رَبَّ هذِه الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ، والصَّلاةِ القائِمَةِ، آتِ مُحَمَّدًا الوَسِيلَةَ والفَضِيلَةَ، وابْعَثْهُ مَقامًا مَحْمُودًا الذي وعَدْتَهُ، حَلَّتْ له شَفاعَتي يَومَ القِيامَةِ (صحيح البخاري - ٦١٤) هەرکەس کاتێك گوێی لە بانگ ئەبێت بڵێت: .. (زیکری دوای بانگ)، ئەوا شەفاعەتی من بۆی حەڵاڵە لە قیامەتدا ﴾.

١١. باوەڕمان بە موعجیزەکانی هەیە کە سەلماون بە دەقی ڕاست. ﴿ لَمَّا كانَ غَزْوَةُ تَبُوكَ أصابَ النَّاسَ مَجاعَةٌ، قالوا: يا رَسولَ اللهِ، لو أذِنْتَ لنا فَنَحَرْنا نَواضِحَنا، فأكَلْنا وادَّهَنَّا، فقالَ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ: افْعَلُوا، قالَ: فَجاءَ عُمَرُ، فقالَ: يا رَسولَ اللهِ، إنْ فَعَلْتَ قَلَّ الظَّهْرُ، ولَكِنِ ادْعُهُمْ بفَضْلِ أزْوادِهِمْ، ثُمَّ ادْعُ اللَّهَ لهمْ عليها بالبَرَكَةِ، لَعَلَّ اللَّهَ أنْ يَجْعَلَ في ذلكَ، فقالَ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ: نَعَمْ، قالَ: فَدَعا بنِطَعٍ، فَبَسَطَهُ، ثُمَّ دَعا بفَضْلِ أزْوادِهِمْ، قالَ: فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بكَفِّ ذُرَةٍ، قالَ: ويَجِيءُ الآخَرُ بكَفِّ تَمْرٍ، قالَ: ويَجِيءُ الآخَرُ بكَسْرَةٍ حتَّى اجْتَمع علَى النِّطَعِ مِن ذلكَ شيءٌ يَسِيرٌ، قالَ: فَدَعا رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ عليه بالبَرَكَةِ، ثُمَّ قالَ: خُذُوا في أوْعِيَتِكُمْ، قالَ: فأخَذُوا في أوْعِيَتِهِمْ، حتَّى ما تَرَكُوا في العَسْكَرِ وِعاءً إلَّا مَلَؤُوهُ، قالَ: فأكَلُوا حتَّى شَبِعُوا، وفَضَلَتْ فَضْلَةٌ، فقالَ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ: أشْهَدُ أنْ لا إلَهَ إلَّا اللَّهُ، وأَنِّي رَسولُ اللهِ، لا يَلْقَى اللَّهَ بهِما عَبْدٌ غيرَ شاكٍّ، فيُحْجَبَ عَنِ الجَنَّةِ (صحيح مسلم - ٢٧) لە غەزوەی تەبوك خەڵکی توشی برسێتی بوون، وتیان: پێغەمبەری خوا گەر ئیزنمان بدەیت حوشترەکانمان سەربڕین لێی بخۆین و

چەورییەکەی هەڵبگرین. فەرمووی: وابکەن. عومەریش هات و فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا گەر وابکەیت حوشترەکان کەم ئەبنەوە، بەڵکو با بەرماوەی توێشووەکانیان بهێنن و تۆش داوا لە خوا بکە زیادی بکات (بەرەکەتی تێ بخات) بەڵکو خوا ئەوە بکات. پێغەمبەر فەرمووی: بەڵێ (باش). پاشان پێغەمبەر داوای ڕاخەری کرد و داوایکرد خواردنەکان بهێنن، یەکێك دەنك و یەکێك خورما و یەکێك پارچە نان، هەتا بڕێك خواردن لەسەر ڕاخەرەکە کۆبووەوە، پاشان پێغەمبەر داوای بەرەکەتی کرد و فەرمووی دەفرەکانتانی لێ پڕبکەن، ئەوانیش وایان کرد هەتا هیچ دەفرێك نەما لەلایان ئیللا پڕیان کرد، پاشان خواردیان تا تێر بوون و شتێکیش بەرماوە مایەوە، پاشان پێغەمبەر فەرمووی: شایەتی ئەدەم هیچ خوایەکی حەق نییە جگە لە الله وە من پێغەمبەری خوام، ئەم دوو (شایەتیی)ـە هیچ عەبدێك نییە بگەڕێتەوە لای خوا پێیانەوە و شکی تیایان نەبێت تا لە بەهەشت دابڕێنرێت ﴿﴾.

١٢. ناوی تەواوی بریتییە لە: مُحمّد کوڕی عبد الله کوڕی عبد المطلب کوڕی هاشم کوڕی عبد مَناف کوڕی قُصي کوڕی کِلاب کوڕی مُرّة کوڕی کعب کوڕی لؤي کوڕی غالب کوڕی فِهْر کوڕی مالك کوڕی النّضْر کوڕی کِنانة کوڕی خُزیمة کوڕی مُدركَة کوڕی إلیاس کوڕی مُضر کوڕی نزار کوڕی مَعد کوڕی عدنان .. کوڕی إسماعیل کوڕی إبراهیم.

باوەڕمان بە خێزان و هاوەڵانی پێغەمبەر چۆنە؟

لەم خاڵانەدایە:

١. هاوەڵی پێغەمبەر ئەو کەسەیە کە بە پێغەمبەری خوا گەشتووە لە ژیانیدا و باوەڕی پێ هێناوە و بە موسوڵمانی مردووە.

٢. هاوەڵان و خێزانەکانی پێغەمبەرمان خۆشئەوێن.

٣. گەر ناویانمان هێنا داوای ڕەزامەندی خوایان بۆ ئەکەین. ﴿ وَٱلَّذِينَ جَآءُو مِنۢ بَعۡدِهِمۡ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱغۡفِرۡ لَنَا وَلِإِخۡوَٰنِنَا ٱلَّذِينَ سَبَقُونَا بِٱلۡإِيمَٰنِ وَلَا تَجۡعَلۡ فِي قُلُوبِنَا غِلّٗا لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ رَبَّنَآ إِنَّكَ رَءُوفٞ رَّحِيمٌ (الحشر - ١٠) وە ئەوانەی لە دوای (موهاجیر و ئەنصار)ـەوە هاتوون ئەڵێن خوایە لە ئێمە و ئەو برایانەشمان خۆشبە کە بە ئیمانەوە پێش ئێمە کەوتوون، وە هیچ کینەیەك مەخە دڵمانەوە بەرامبەر ئیمانداران (بەتایبەت صەحابە)، خوایە تۆ زۆر بەسۆز و میهرەبانی ﴾.

٤. وەحیان بۆ نایەت و بێ هەڵە و مەعسوم نین. ﴿ فَٱعۡفُ عَنۡهُمۡ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لَهُمۡ وَشَاوِرۡهُمۡ فِي ٱلۡأَمۡرِ (آل عمران - ١٥٩) لە حەقی خۆت لێیان خۆشبە و لە حەقی خوا داوای لێخۆشبوونیان بۆ بکە، وە لە کاروباردا ڕاوێژیان پێ بکە ﴾.

٥. هاواریان ناکەین و تەواڤ قەبریان ناکەین. ﴿ أنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ، وأُمَّ سَلَمَةَ ذَكَرَتَا كَنِيسَةً رَأَيْنَهَا بالحَبَشَةِ فيها تَصاوِيرُ، فَذَكَرَتا للنَّبيِّ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ، فقالَ: إنَّ أُولَئِكَ إذا كانَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الصَّالِحُ فَماتَ، بَنَوْا علَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا، وصَوَّرُوا فيه تِيكَ الصُّوَرَ، أُولَئِكَ شِرارُ الخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ يَومَ القِيامَةِ (صحيح البخاري - ٣٨٧٣) ئوم حەبیبە و ئوم سەلەمە باسی کەنیسەیەکیان بۆ پێغەمبەر گێڕایەوە کە لە حەبەشە بینیبوویان کە وێنەی تیابوو، ئەویش فەرمووی: ئەوانە گەر پیاوچاکێکیان لەناودا بمردایە

مزگەوتێکیان لەسەر قەبرەکەی دروستئەکرد و ئەو وێنانەیان تیا ئەکێشا، ئەوانە خراپترینی مەخلوقاتن لە قیامەتدا لەلای خوا ﴾.

٦. هیچ پەرستنێکیان بۆ تەرخان ناکەین. ﴿ قُلۡ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحۡيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ (١٦٢) لَا شَرِيكَ لَهُۥۖ وَبِذَٰلِكَ أُمِرۡتُ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ (١٦٣) (الأنعام) بڵێ نوێژ و سەربڕین و ژیان و مردنم بۆ الله ی پەروەردگاری جیهانیانە (١٦٢) هیچ هاوەڵێکی نییە، وە بەوە فەرمانم پێکراوە، وە من یەکەم موسوڵمان (١٦٣) ﴾.

٧. باوەڕمان بە فەزڵیان هەیە و بەو وەسفانەی کە خوا و پێغەمبەر کردوونی. ﴿ خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ (صحيح البخاري - ٣٦٥١) باشترینی خەڵك سەردەمی منە، پاشان ئەوانەی بەدوایانا دێن، پاشان ئەوانەی بەدوایانا دێن ﴾.

٨. شوێن ڕێبازیان ئەکەوین و چۆن لە دەقەکان گەشتبن وا لێیان تێ ئەگەین ﴿ لَيأتِيَنَّ على أمتي ما أتى على بني إسرائيلَ حذْوَ النعلِ بالنعلِ ... وإنَّ بني إسرائيلَ تفرقَتْ على ثنتينِ وسبعينَ مِلَّةً، وتفْترِقُ أمتي على ثلاثٍ وسبعينَ ملَّةً كلُّهم في النارِ إلَّا ملَّةً واحدَةً، قال من هِيَ يا رسولَ اللهِ؟ قال: ما أنا عليه وأصحابي (سنن الترمذي - ٢٦٤١) ئەوەی بەسەر بەنی ئیسرائیلدا هات بەسەر ئوممەتەکەی منیشدا دێت جێ پێ بە جێ پێ، .. وە بەنی ئیسرائیل بەسەر حەفتا و دوو کۆمەڵ بەش بوو، وە ئوممەتەکەم بەسەر حەفتا و سێ بەش دابەش ئەبن، هەموویان لە ئاگران جگە لە کۆمەڵەیەکیان. وتیان ئەو یەکە کامەیە پێغەمبەری خوا؟ فەرمووی: ئەوەی من و صەحابەکانمی لەسەرم ﴾.

٩. باوەڕمان بە چوونەبەهەشتی ئەوانەیان هەیە کە دەق باسی کردوون. ﴿ عَشَرةٌ في الجَنّةِ: النّبيُّ في الجنّةِ، وأبو بَكْرٍ في الجنّةِ، وعُمَرُ في الجنّةِ، وعُثمانُ في الجنّةِ، وعليٌّ في الجنّةِ، وطَلْحةُ في الجنّةِ، والزُّبَيرُ بنُ العوّامِ في الجنّةِ، وسَعْدُ بنُ مالكٍ في الجنّةِ، وعبدُ الرَّحمنِ بنُ عَوْفٍ في الجنّةِ، ولو شِئْتُ لسمَّيْتُ العاشرَ، قال: فقالوا: مَن هو؟ فسكَت، قال: فقالوا: مَن هو؟ فقال: هو سعيدُ بنُ زيدٍ (سنن أبي داود - ٤٦٤٩) دە دانە لە بەهەشتدان، پێغەمبەر لە بەهەشتدایە، وە ئەبو بەکر لە بەهەشتدایە، وە عومەر لە بەهەشتدایە، وە عوسمان لە بەهەشتدایە، وە عەلی لە بەهەشتدایە، وە طەلحە لە بەهەشتدایە، وە زوبەیر لە بەهەشتدایە، وە سەعد لە بەهەشتدایە، وە عبد الرحمنی کوڕی عەوف لە بەهەشتدایە، وە سەعید لە بەهەشتدایە ﴾.

١٠. خوای گەورە لێیان ڕازییە و باشترینی موسوڵمانانن دوای پێغەمبەر. ﴿ وَٱلسَّـٰبِقُونَ ٱلۡأَوَّلُونَ مِنَ ٱلۡمُهَـٰجِرِينَ وَٱلۡأَنصَارِ وَٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُم بِإِحۡسَـٰنٖ رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُمۡ وَرَضُواْ عَنۡهُ وَأَعَدَّ لَهُمۡ جَنَّـٰتٖ تَجۡرِي تَحۡتَهَا ٱلۡأَنۡهَـٰرُ خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۚ ذَٰلِكَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ (التوبة - ١٠٠) پێشەنگە سەرەتاکان لە کۆچکەران و پشتیوانان وە ئەوانەش کە شوێنیان کەوتوون بە چاکە، خوای گەورە لێیان ڕازییە و ئەوانیش لێی ڕازین، وە (خوای گەورە) بەهەشتانێکی بۆ ئامادە کردوون کە جۆگەلە ئاو بەژێریاندا ئەڕوات و هەتا هەتایە تیای ئەمێننەوە، ئائەوە بردنەوەی هەرە گەورەیە ﴾.

١١. باشترینی هاوەڵانی پێغەمبەر ئەبوبەکرە، پاشان عومەر، پاشان عوسمان، پاشان عەلی ڕەزای خوایان لێ بێت.

١٢. بێدەنگ ئەبین لەو ناکۆکیانەی لەنێوان هەندێکیان ڕووی داوە و بڵاوی ناکەینەوە و نایکەین بەباس و خواسی سەر زمان، وە باوەڕمان وایە خاوەن ئیجتیهاد بوون وە ئەوەیان کە پێکاویێتی لە ئیجتیهادەکەیدا دوو چاکەی بۆ ئەنوسرێت و ئەوەی

نەيپێكاوە يەك چاكەى بۆ ئەنوسرێت. ﴿ وَٱلَّذِينَ جَآءُو مِنۢ بَعۡدِهِمۡ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱغۡفِرۡ لَنَا وَلِإِخۡوَٰنِنَا ٱلَّذِينَ سَبَقُونَا بِٱلۡإِيمَٰنِ وَلَا تَجۡعَلۡ فِي قُلُوبِنَا غِلّٗا لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ رَبَّنَآ إِنَّكَ رَءُوفٞ رَّحِيمٌ (الحشر - ١٠) وە ئەوانەى لە دواى (موهاجير و ئەنصار)ـەوە هاتوون ئەڵێن خوايە لە ئێمە و ئەو برايانەشمان خۆشبە كە بە ئيمانەوە پێش ئێمە كەوتوون، وە هيچ كينەيەك مەخە دڵمانەوە بەرامبەر ئيمانداران (بەتايبەت صەحابە)، خوايە تۆ زۆر بەسۆز و ميهرەبانى ﴾، ﴿ إذا حكَمَ الحاكمُ فاجتهَدَ فأصابَ فله أجْرانِ، وإنْ أخطأَ فله أجرٌ (تخريج المسند - ١٧٨٢٠) گەر حاكم حوكمى كرد و پێكاى دوو چاكەى هەيە، وە گەر هەڵەيكرد چاكەيەكى هەيە ﴾.

١٣. تەكفيرى كەسيان ناكەين. ﴿ رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُمۡ (التوبة - ١٠٠) خواى گەورە لێيان رازييە ﴾.

١٤. خێزانەكانى پێغەمبەر دايكى ئيماندارانن و هيچيان كافر و داوێنپيس نين. ﴿ ٱلنَّبِيُّ أَوۡلَىٰ بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ مِنۡ أَنفُسِهِمۡۖ وَأَزۡوَٰجُهُۥٓ أُمَّهَٰتُهُمۡ (الأحزاب - ٦) پێغەمبەر لەپێشترە بۆ موسوڵمانان لە خۆيان، وە خێزانەكانى دايكيانن ﴾.

١٥. هەركەس تەكفيرى هاوەڵان بەگشتى يان يەكێك لە چوار خەليفەكە يان خێزانێكى پێغەمبەر بكات كافرە.

١٦. هەركەس جنێويان پێبدات كافرە.

١٧. هەركەس داوێنپيسى بداتە پاڵ خێزانێكى پێغەمبەر كافرە و ئيستيتابە ئەكرێت.

١٨. هەركەس رقى لێيانبێت كافرە.

باوەڕمان بە پێغەمبەر عیسا چۆنە علیه السلام؟

گرنگترین باوەڕمان لە چەند خاڵێکدایە:

١. پێغەمبەر و عەبدی خوایە. ﴿ قَالَ إِنِّي عَبۡدُ ٱللَّهِ ءَاتَىٰنِيَ ٱلۡكِتَٰبَ وَجَعَلَنِي نَبِيّٗا (مريم - ٣٠) (عیسا) وتی من عەبدی خوام، (خوا) کتێبی پێداوم و کردوومی بە پێغەمبەر ﴾.

٢. لە دایکێکی پاکیزە بووە بێ باوك بە ئەمری خوا. ﴿ قَالَتۡ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَٰمٞ وَلَمۡ يَمۡسَسۡنِي بَشَرٞ وَلَمۡ أَكُ بَغِيّٗا (مريم - ٢٠) (مەریەمی دایکی عیسا) وتی چۆن من منالم ئەبێت لەکاتێکدا کەس نزیکم نەبۆتەوە (بە شەرعی) و داوێن پیسیش نیم ﴾، ﴿ إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ ٱللَّهِ كَمَثَلِ ءَادَمَۖ خَلَقَهُۥ مِن تُرَابٖ ثُمَّ قَالَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ (آل عمران - ٥٩) نموونەی عیسا لەلای خوا وەك نموونەی ئادەمە، (ئادەمی) لە گڵ دروستکرد و پاشان وتی ببە و بوو ﴾.

٣. موسوڵمان بووە و دینی ئیسلامی بە جوولەکەکان گەیاندووە. ﴿ وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ أَنِّي قَدۡ جِئۡتُكُم بِـَٔايَةٖ مِّن رَّبِّكُمۡ (آل عمران - ٤٩) وە (عیسا) ئەکات بە پێغەمبەر و ئەینێرێت بۆ بەنی ئیسرائیل، (عیسا پێیان ئەڵێت) من لای خواوە موعجیزەم بۆ هێناون ﴾، ﴿ فَلَمَّآ أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنۡهُمُ ٱلۡكُفۡرَ قَالَ مَنۡ أَنصَارِيٓ إِلَى ٱللَّهِۖ قَالَ ٱلۡحَوَارِيُّونَ نَحۡنُ أَنصَارُ ٱللَّهِ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَٱشۡهَدۡ بِأَنَّا مُسۡلِمُونَ (آل عمران - ٥٢) کاتێك عیسا هەستیکرد بەردەوامن لەسەر کوفر و ئیمانی پێ ناهێنن وتی کێ پشتیوانی منە بۆ دینی خوا، قوتابییەکانی وتیان ئێمە پشتیوانی خواین باوەڕمان بە خوا هێناوە و شایەتبە کە ئێمە موسوڵمانین ﴾.

٤. خۆشمان ئەوێت و سەلامی بۆ ئەنێرین.

٥. نەکوژراوە و لە خاچ نەدراوە بەڵکو خوای گەورە بەرزی کردووەتەوە بۆ لای خۆی. ﴿ وَقَوۡلِهِمۡ إِنَّا قَتَلۡنَا ٱلۡمَسِيحَ عِيسَى ٱبۡنَ مَرۡيَمَ رَسُولَ ٱللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمۡۚ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخۡتَلَفُواْ فِيهِ لَفِي شَكّٖ مِّنۡهُۚ مَا لَهُم بِهِۦ مِنۡ عِلۡمٍ إِلَّا ٱتِّبَاعَ ٱلظَّنِّۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينَۢا (١٥٧) بَل رَّفَعَهُ ٱللَّهُ إِلَيۡهِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمٗا (١٥٨) (النساء) وە درۆیان کرد کە وتیان ئێمە مەسیح عیسای کوڕی مەریەممان کوشت کە پێغەمبەری خوایە، نەیانکوشت و لە خاچیان نەدا بەڵکو لێیان تێکچوو، وە ئەوانەی ڕاجیان تیایدا لە گوماندان لێی، هیچ زانستێکیان پێی نییە جگە لە شوێنکەوتنی گومان، وە بە دڵنیاییەوە نەیانکوشت (١٥٧) بەڵکو خوا بۆ لای خۆی بەرزی کردەوە، وە خوا بە عیززەت و دانایە (١٥٨) ﴾.

٦. لە ئاخر زەماندا ئەگەڕێتەوە و حوکم بە شەریعەتی ئیسلام ئەکات. ﴿ وَإِنَّهُۥ لَعِلۡمٞ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمۡتَرُنَّ بِهَا (الزخرف - ٦١) هاتنی عیسا یەکێکە لە نیشانەکانی قیامەت جا گومانتان تیای نەبێت ﴾.

٧. بانگەشەی خوایەتی نەکردووە. ﴿ وَإِذۡ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَى ٱبۡنَ مَرۡيَمَ ءَأَنتَ قُلۡتَ لِلنَّاسِ ٱتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَٰهَيۡنِ مِن دُونِ ٱللَّهِۖ قَالَ سُبۡحَٰنَكَ مَا يَكُونُ لِيٓ أَنۡ أَقُولَ مَا لَيۡسَ لِي بِحَقٍّۚ إِن كُنتُ قُلۡتُهُۥ فَقَدۡ عَلِمۡتَهُۥۚ تَعۡلَمُ مَا فِي نَفۡسِي وَلَآ أَعۡلَمُ مَا فِي نَفۡسِكَۚ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ ٱلۡغُيُوبِ (١١٦) مَا قُلۡتُ لَهُمۡ إِلَّا مَآ أَمَرۡتَنِي بِهِۦٓ أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمۡۚ وَكُنتُ عَلَيۡهِمۡ شَهِيدٗا مَّا دُمۡتُ فِيهِمۡۖ فَلَمَّا تَوَفَّيۡتَنِي كُنتَ أَنتَ ٱلرَّقِيبَ عَلَيۡهِمۡۚ وَأَنتَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدٌ (١١٧) (المائدة) وە لە قیامەت خوای گەورە بە عیسا ئەڵێت ئایا تۆ بە خەڵکت وت من و دایکم بکەن بە دوو خوا لەبری الله، (عیسا) وتی پاکی بۆ تۆ بۆ من نییە شتێك حەق نەبێت بۆ من بیڵێم، گەر وتبێتم خۆت زانیوتە، ئەزانیت چی لە نەفسمدایە و نازانم چی لە نەفستدایە، تۆ زانای غەیبەکانیت (١١٦) تەنها ئەوەم پێ وتوون کە فەرمانت پێمکرد بیڵێم کە خوا بپەرستن پەروەردگاری من و ئێوە، وە شایەت و

ئاگادار بووم بەسەریانەوە تا لەناویان بووم، وە کاتێك بەرزتکردمەوە خۆت چاودێر بوویت بەسەریانەوە، وە خۆت بەسەر هەموو شتێکەوە شاهیدیت (١١٧) ﴾.

ئایا زەردەشت پێغەمبەری کوردە؟

کەسایەتی زەردەشت دڵنیا نین پێغەمبەرە یان نا، چونکە هیچ دەقێکی ڕاستمان لەلا نییە بیسەلمێنێت پێغەمبەر بووە، کەواتە ناڵێین پێغەمبەرە. وە بە دڵنیاییشەوە ناڵێین پێغەمبەر نییە چونکە ئەشێ یەکێك بێت لەو پێغەمبەرانەی ناویان نەهاتووە لە دەقەکاندا. وە بێ دەنگ ئەبین لەم بابەتەدا و بە هیچ لایەکدا نایشکێنینەوە.

بەڵام ئەو قسانەی ئەدرێنە پاڵ زەردەشت زۆرێکی پێچەوانەی وەحییە و دڵنیاین کە پێغەمبەرێك لە خواوە هاتبێت وا ناڵێت، بۆنموونە بانگەشەی بوونی دوو خوا، کە ئەمە پێچەوانەی تەوحیدی ئیسلامە.

﴿ وَقَالَ ٱللَّهُ لَا تَتَّخِذُوٓاْ إِلَٰهَيۡنِ ٱثۡنَيۡنِۖ إِنَّمَا هُوَ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞ فَإِيَّٰيَ فَٱرۡهَبُونِ (النحل - ٥١) وە خوا فەرمووی کە دوو خوا بڕیارمەدەن، بەڵکو تەنها یەك خوا هەیە جا تەنها لە من بترسن ﴾.

وە پوختەی ئەم بابەتە ئەوەیە بڵێین: یان پێغەمبەر نەبووە و کە وابێت شوێنی ناکەوین، یان گەر پێغەمبەریش بووبێت بانگەوازەکەی هەمان بانگەوزای ئیسلام بووە و دواتر شێوێنراوە و، هەمان حوکمی دینەکانی تری هەیە کە حەرام و کوفرە شوێنکەوتنی و، واجبە شوێن ئیسلام و موحەممەد بکەوین صلی الله علیه وسلم. وە گرنگ نییە بۆ کورد

هاتووە یان نا هێندەی ئەوەی ئایە پەیمانەکەی دروستە یان بەتاڵ، وە ئەوەی لەمڕۆدا هەیە لەبارەیەوە شیرك و بەتاڵێتییە.

بابەتی حەوتەم

ڕوکنی باوەڕهێنان بە ڕۆژی دوایی

ڕۆژی دوایی چییە؟

ئەو ڕۆژەیە کە کۆمەڵێك ڕووداوی تیا ڕوودەدات لە زیندووبوونەوەی مرۆڤەکانەوە، هەتا چوونە بەهەشت و جەهەننەم. وە لەو ڕۆژەدا خوای گەورە حوکم ئەکات لە نێوان کافر و موسوڵمانانادا و پاداشت و سزای گونجاو ئەدات بە مرۆڤ و جنەکان. وە ماقی مافخوراوان ئەسەنێتەوە لە زاڵمان.

وە هەرشتێك دەق باسی لێوەکردبێت دوای مردن واجبە باوەڕیان پێ بهێنرێت.

﴿ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ (٤٨) مَا يَنظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ (٤٩) فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَآ إِلَىٰٓ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ (٥٠) وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ ٱلْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ (٥١) قَالُواْ يَٰوَيْلَنَا مَنۢ بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَاۜ هَٰذَا مَا وَعَدَ ٱلرَّحْمَٰنُ وَصَدَقَ ٱلْمُرْسَلُونَ (٥٢) إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ (٥٣) فَٱلْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ (٥٤) إِنَّ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ ٱلْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَٰكِهُونَ (٥٥) هُمْ وَأَزْوَٰجُهُمْ فِي ظِلَٰلٍ عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ مُتَّكِـُٔونَ (٥٦) لَهُمْ فِيهَا فَٰكِهَةٌ وَلَهُم مَّا يَدَّعُونَ (٥٧) سَلَٰمٌ قَوْلًا مِّن رَّبٍّ رَّحِيمٍ (٥٨) وَٱمْتَٰزُواْ ٱلْيَوْمَ أَيُّهَا ٱلْمُجْرِمُونَ (٥٩) (يس) وە (کافران ئەڵێن ئەم وەعد (ی قیامەت و جەهەننەم)ە کەیە گەر ڕاستئەکەن (٤٨) (خوا ئەفەرموێت) تەنها یەك هاوارە چاوەڕێی ئەکەن (نەفخی صور) هەموویان ئەباتەوە

لەکاتێکا خەریکی مشتومڕی دنیان (٤٩) جا نـاتوانن وەسێت بکەن وە نـاتوانن بگەڕێنـەوە لای کەسـوکاریان (٥٠) وە (دووەم جـار) فـوو بـە کـەڕەنادا ئـەکرێت جـا ئـەوان لـەناو گۆڕەکانیانەوە (زیندوو ئەبنەوە و) خێـرا بـۆ لای پـەروەردگاریان ئـەڕۆن (٥١) ئـەڵێن هـاوار بۆ خۆمان کێ لە گۆڕەکانمان زیندووی کردینەوە، ئەمە ئەو وەعدەیە خوای گەورە دابـووی وە پێغەمبـەران ڕاسـتیان وت (٥٢) ئەمـە تـەنها یـەك هـاوار بـوو (نـەفخی صـور) جـا (بەهۆیەوە) ئەوان هەموویان لەلامان حازرن (٥٣) جا ئەمڕۆ هیچ نەفسێك هـیچ زوڵمێـکی لـێ ناکرێـت، وە پاداشـتتان نادرێتـەوە مەگـەر بـەپێی کردەوەتـان (٥٤) ئـەمڕۆ هـاوەڵانی بەهەشت سـەرقاڵی نـاز و نیعمـەتن (٥٥) خۆیـان و خێزانـەکانیان لـە ژێـر سـێبەردا لەسـەر تەخت پاڵیان داوەتەوە (٥٦) تیایـدا میوەیـان بـۆ هەیـە، وە هەرچـی داوابکـەن بۆیـان هەیـە (٥٧) لەلایـەن پـەروەردگارێکی بەڕەحمـەوە سـەلامیان بـۆ هەیـە (٥٨) وە ئـەی تاوانبـاران ئەمڕۆ جیاببنەوە (لە بەهەشتییەکان) (٥٩) ﴾.

ناوەکانی ڕۆژی دوایی چین؟

چەند ناوێکی هەیە، لەوانە: قارعة، صاخة، قیامة، حشر، واقعة، حساب.

باوەڕ بە ڕۆژی دوایی چۆنە؟

باوەڕ بە ڕۆژی دوایی ئەوەیە کە:

١. باوەڕمان هەبێت بەوەی هەموو دروستکراوەکان ئەمرن و تەنها خوای گەورە ئەمێنێتەوە. ﴿ كُلُّ مَنۡ عَلَيۡهَا فَانٖ (٢٦) وَيَبۡقَىٰ وَجۡهُ رَبِّكَ ذُو ٱلۡجَلَٰلِ وَٱلۡإِكۡرَامِ (٢٧) (الرحمن) هەموو ئەوانەی لەسەر (زەوی)ـین لەناوئەچن (٢٦) وە ڕوخساری پەروەردگارت بە گەورەیی و ڕێزەوە ئەمێنێتەوە (٢٧) ﴾، ﴿ كُلُّ نَفۡسٖ ذَآئِقَةُ ٱلۡمَوۡتِۖ ثُمَّ إِلَيۡنَا تُرۡجَعُونَ (العنكبوت - ٥٧) هەموو نەفسێك مردن ئەچێژێت، پاشان بۆ لای ئێمە ئەگەڕێنەوە ﴾.

٢. باوەڕمان بە ژیانی گۆڕ و پرسیارەکانی هەبێت. ﴿ وَلَوۡ تَرَىٰٓ إِذۡ يَتَوَفَّى ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يَضۡرِبُونَ وُجُوهَهُمۡ وَأَدۡبَٰرَهُمۡ وَذُوقُواْ عَذَابَ ٱلۡحَرِيقِ (الأنفال - ٥٠) کاتێك ببینی مەلائیکەت گیانی کافران ئەکێشێ فریشتەکان لە ڕوخسار و پشتیان ئەدەن، بچێژن سزایەکی سوتێنەر ﴾.

٣. باوەڕمان بە زیندووبوونەوە و هەڵسانەوە هەبێت لە گۆڕەکان. ﴿ زَعَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَن لَّن يُبۡعَثُواْۚ قُلۡ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبۡعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلۡتُمۡۚ وَذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ (التغابن - ٧) کافران بانگەشەی ئەوە ئەکەن کە زیندوو ناکرێنەوە، بڵێ با سوێند بەخوا زیندوو ئەکرێنەوە و ئاگادار ئەکرێنەوە بەوەی کردووتانە، وە ئەوە لەسەر خوا ئاسانە ﴾، ﴿ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلٗا وَنَسِيَ خَلۡقَهُۥۖ قَالَ مَن يُحۡيِ ٱلۡعِظَٰمَ وَهِيَ رَمِيمٞ (٧٨) قُلۡ يُحۡيِيهَا ٱلَّذِيٓ أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٖۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلۡقٍ عَلِيمٌ (٧٩) (يس) نموونە بۆ ئێمە دێنێتەوە و دروستکردنی خۆی بیرچۆتەوە، وتی کێ ئێسقان زیندوو ئەکاتەوە کاتێك ڕزیوە (٧٨) بڵێ ئەوە زیندووی ئەکاتەوە کە ئەوەڵ جار دروستیکرد، وە ئەو بە هەموو دروستکراوێك زانایە (٧٩) ﴾.

٤. باوەڕمان بە لێپرسینەوە و پاداشت وەرگرتن هەبێت. ﴿ يَوۡمَئِذٖ تُعۡرَضُونَ لَا تَخۡفَىٰ مِنكُمۡ خَافِيَةٞ (١٨) فَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ فَيَقُولُ هَآؤُمُ ٱقۡرَءُواْ كِتَٰبِيَهۡ (١٩) إِنِّي ظَنَنتُ أَنِّي مُلَٰقٍ حِسَابِيَهۡ (٢٠) فَهُوَ فِي عِيشَةٖ رَّاضِيَةٖ (٢١) فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٖ (٢٢) قُطُوفُهَا دَانِيَةٞ (٢٣) كُلُواْ وَٱشۡرَبُواْ هَنِيٓـَٔۢا بِمَآ أَسۡلَفۡتُمۡ فِي ٱلۡأَيَّامِ ٱلۡخَالِيَةِ (٢٤) وَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ بِشِمَالِهِۦ فَيَقُولُ يَٰلَيۡتَنِي لَمۡ أُوتَ كِتَٰبِيَهۡ (٢٥) وَلَمۡ أَدۡرِ مَا حِسَابِيَهۡ (٢٦) يَٰلَيۡتَهَا كَانَتِ ٱلۡقَاضِيَةَ (٢٧) مَآ أَغۡنَىٰ عَنِّي مَالِيَهۡۜ (٢٨) هَلَكَ عَنِّي سُلۡطَٰنِيَهۡ (٢٩) (الحاقة) ئەو ڕۆژە (قیامەت) کردەوەکانتان نمایش ئەکرێن و هیچی ناشاردرێتەوە (١٨) جا کێ کتێبی کردار)ـەکەی بەدەستی ڕاستی بدرێتێ ئەڵێت وەرن کتێبەکەم بخوێننەوە (١٩) من دڵنیابووم کە قیامەت و حساب هەیە (٢٠) جا ئەمە لە ژیانێکی ڕەزامەندانەدایە (٢١) لە بەهەشتە بەرزەکاندایە (٢٢) بەرهەمی دارەکانی نزیکن لێوەی (٢٣) بخۆن و بخۆنەوە بەنۆشی گیانتان بەرامبەر کردەوە چاکەکانی دنیاتان (٢٤) وە بەڵام هەرکەس کتێبەکەی بەدەستی چەپی بدرێتێ ئەڵێت خۆزگە کتێبەکەم پێنەدرایە (٢٥) وە نەمزانیایە حسابم چۆنە (٢٦) خۆزگە ئەو مردنەی مردم زیندوو نەبوومایەتەوە (٢٧) ئەو هەموو سامانەم سوودیان بۆم نەبوو (٢٨) هەموو دەسەڵات و حوججەکانم فەوتان و نەمان (٢٩) ﴾.

٥. هەموو کەس پەڕەی کردەوەکانی وەرئەگرێت، کە هەموو قسە و کردەوەکانی تیا تۆمارکراوە.

٦. هەیانە بە دەستی ڕاستی وەریئەگرێت، وە هەیانە بە دەستی چەپی.

٧. باوەڕمان بە حەوز و تەرازوو و سیرات هەبێت. ﴿ إنَّ حَوْضِي أبْعَدُ مِن أيْلَةَ مِن عَدَنٍ لَهو أشَدُّ بَيَاضًا مِنَ الثلْجِ، وَأحْلَى مِنَ العَسَلِ باللَّبَنِ، ولَآنِيَتُه أكْثَرُ مِن عَدَدِ النُّجُومِ وإنِّي لأصُدُّ النَّاسَ عنْه، كما يَصُدُّ الرَّجُلُ إبِلَ النَّاسِ عن حَوْضِهِ قالوا: يا رَسولَ اللهِ، أتَعْرِفُنا

يومَئذٍ؟ قال: نَعَمْ لَكُمْ سِيما ليسَتْ لأحدٍ مِنَ الأمَمِ تَرِدُونَ عَلَيَّ غُرًّا، مُحَجَّلِينَ مِن أثَرِ الوُضُوءِ (صحيح مسلم - ٢٤٧) حەوزەکەم دوورترە لە ئەیلەوە لە عەدەن، سپیترە لە بەفر، وە شیرینترە لە هەنگوین، وە پەرداخەکانی زۆرترە لە ژماری ئەستێرەکان، وە خەڵکی لێ دوورئەخەمەوە وەك چۆن کەسێك وشتری خەڵك لە حەوزەکەی دوورئەخاتەوە. وتیان پێغەمبەری خوا ئەو ڕۆژە ئەمانناسیتەوە؟ فەرمووی: بەڵێ، نیشانەیەکتان هەیە بەکەسەوە نییە لە ئوممەتەکان، دێن بۆلام جێ دەستنوێژەکانتان سپییە ﴿ وَنَضَعُ ٱلۡمَوَٰزِينَ ٱلۡقِسۡطَ لِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَلَا تُظۡلَمُ نَفۡسٞ شَيۡـٔٗاۖ وَإِن كَانَ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٍ أَتَيۡنَا بِهَاۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ (الأنبياء - ٤٧) وە لە قیامەتدا تەرازووی دادپەروەری دائەنێین، جا هیچ نەفسێك هیچ زوڵمێکی لێ ناکرێت، وە گەر هێندەی مسقاڵی تۆوێك بێت ئەیهێنین، وە بەسە ئێمە حساب بکەین ﴾، ﴿ ثُمَّ يُؤتَى بالجِسرِ فيُجعَلُ بَيْنَ ظَهْرانَيْ جهَنَّمَ. فقُلْنا: يا رسولَ اللهِ وما الجِسرُ؟ قال: مَدحَضةٌ مَزِلَّةٌ عليه خَطاطيفُ وكَلاليبُ وحَسَكةٌ مُفَلْطَحةٌ لها شَوكٌ عُقَيفاءُ تكونُ بنَجْدٍ يُقالُ لها السَّعدانُ يجوزُ المُؤمِنُ كالطَّرْفِ وكالبَرْقِ وكالرِّيحِ وكأجاويدِ الخَيلِ وكالرَّاكِبِ فناجٍ مُسلَّمٌ ومَخدوشٌ مُسلَّمٌ ومَكْدوسٌ في جهنَّمَ حتَّى يمُرَّ آخِرُهم يُسحَبُ سَحبًا (صحيح ابن حبان - ٧٣٧٧) (صحيح البخاري - ٧٤٣٩) پاشان پرد ئەهێنرێت و ئەخرێتە سەر جەهەنەم. وتمان: پێغەمبەری خوا پرد چییە؟ فەرمووی: خلیسکە و قولاپ و ڕووەکی دڕکاوی پانی لەسەرە دڕکێکی چەماوەی هەیە وەك لە (ناوچەی) نەجد هەیە و پێی ئەڵێن سەعدان، موسوڵمان لەسەری ئەپەڕێتەوە وەك چاوترووکان وە وەك هەورەبروسکە وە وەك ڕەشەبا وە وەك سواری

ئەسپ و وشتر، جا ڕزگاربووی سەلامەتیان تیایە، وە ڕزگاربووی بریندار، وە هەڵدراوەی جەهەنەم، تا کۆتاییان ئەڕوات و بەڕاکێشران ڕائەکێشرێت ﴾.

٨. خواردنەوە لە حەوزی پێغەمبەر بۆ ئەهلی سوننەیە نەك کافر و موبتەدیع. ﴿ أنا فَرَطُكُمْ على الحَوْضِ، ولَيُرْفَعَنَّ مَعِي رِجالٌ مِنكُم ثُمَّ لَيُخْتَلَجُنَّ دُونِي، فأقُولُ: يا رَبِّ أصْحابي، فيُقالُ: إنَّكَ لا تَدْرِي ما أحْدَثُوا بَعْدَكَ (صحيح البخاري - ٦٥٧٦) من پێشتان ئەکەوم بۆ سەر حەوز، پاشان پیاوانێك لە ئێوە لەگەڵم دێن پاشان دوورئەخرێنەوە لێم، جا ئەڵێم: پەروەردگارم هاوەڵەکانم، ئەوترێت: نازانی دوای تۆ چییان کردووە ﴾.

٩. یەك تەرازووی مەزن کردەوە و پەڕەی کردەوە و خودی کەسەکەی تیا ئەکێشرێت.

١٠. باوەڕمان بە بەهەشت و جەهەنەم هەبێت. ﴿ بَلَىٰ مَن كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَٰطَتۡ بِهِۦ خَطِيٓـَٔتُهُۥ فَأُوْلَـٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ (٨١) وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أُوْلَـٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَنَّةِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ (٨٢) (البقرة) بەڵێ هەرکەس تاوانێك بکات و (تۆبەی لێ نەکات و) تاوانەکان چواردەوری بدەن، ئائەوانە هاوەڵانی ئاگر (جەهەنەم)ن ئەوان تیایدان تا هەتایە (٨١) وە ئەوانەی ئیمانیان هێناوە و چاکەکارن ئەوانە هاوەڵانی بەهەشتن ئەوان تیاین تا هەتایە (٨٢) ﴾.

١١. بەهەشت و جەهەنەم دروستکراون و ئێستە هەن، هەرگیز لەناوناچن.

١٢. لە قیامەت و بەهەشتدا موسوڵمانان خوای گەورە ئەبینن. ﴿ وُجُوهٌ يَوۡمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ (٢٢) إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ (٢٣) (القيامة) ڕوخسارانێك ئەو ڕۆژە (لە قیامەت) گەشە (٢٢) (چونکە) سەیری پەروەردگاریان ئەکەن (٢٣) ﴾.

١٣. پێغەمبەر شەفاعەت ئەكات بۆ ئیمانداره خاوان تاوانەكان كە لە جەهەننەمەوە دەربچن بۆ بەهەشت، دوای ئەوەی سزادراون لەسەر تاوانەكانیان. ﴿ يَخْرُجُ قَوْمٌ مِنَ النَّارِ بِشَفَاعَةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ فَيَدْخُلُونَ الجَنَّةَ، يُسَمَّوْنَ الجَهَنَّمِيِّينَ (صحيح البخاري - ٦٥٦٦) خەڵكانێك لە ئاگر دێنەدەرەوە بە شەفاعەتی موحەممەد صلى الله عليه وسلم جا ئەچنە بەهەشتەوە، پێیان ئەوترێت جەهەننەمییەكان ﴾.

نیشانەكانی قیامەت چین؟

ئەو نیشانانەن كە لە قورئان و سوننەتدا هاتوون و بەڵگەی بوون و نزیكبوونەوەی ئەو رۆژەن.

لە نیشانەكانی قیامەت:

١. نیشانە گەورەكان: هاتنی دەججال، دابەزینی عیسا علیە السلام، هەڵهاتنی خۆر لە خۆرئاواوە، دەركەوتنی چیای ئاڵتوون لە فورات، هتد.
٢. نیشانە بچووكەكان: زۆربوونی كوشتن، زۆربوونی زینا، حەڵاڵكردنی حەریر و مەی و مۆسیقا، زۆربوونی بوومەلەرزە، هتد.

وە تۆبە لە هەموو كەسێك قبووڵە لە هەموو كاتێكدا هەتا پێش هەڵهاتنی خۆر لە خۆرئاواوە، وە گەر خۆر لە خۆرئاواوە هەڵهات تۆبەی هیچ كەس قبوڵ نییە و شایەتمانی هیچ كافرێك وەرناگیرێت. وە پێش ئەوەش تۆبە لە سەرەمەرگدا وەرناگیرێت.

﴿ هَلۡ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن تَأۡتِيَهُمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ أَوۡ يَأۡتِيَ رَبُّكَ أَوۡ يَأۡتِيَ بَعۡضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَۗ يَوۡمَ يَأۡتِي بَعۡضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفۡسًا إِيمَٰنُهَا لَمۡ تَكُنۡ ءَامَنَتۡ مِن قَبۡلُ أَوۡ كَسَبَتۡ فِيٓ إِيمَٰنِهَا خَيۡرٗاۗ قُلِ ٱنتَظِرُوٓاْ إِنَّا مُنتَظِرُونَ (الأنعام - ١٥٨) چاوەڕێی چ شتێکن جگە لە هاتنی فریشتە یان هاتنی پەروەردگارت (لە قیامەت) یان هاتنی هەندێك نیشانەی پەروەردگارت (پێش قیامەت)، ڕۆژێك هەندێك نیشانەی پەروەردگارت دێت ئیمانی کەسێك سوودی نییە گەر پێشتر ئیمانی نەهێنابێت، یان بەهۆی ئیمانییەوە چاکەی نەبووبێت، بڵێ چاوەڕێ بکەن ئێمە چاوەڕێین ﴾.

ژیانی ناو گۆڕ چییە ؟

ئەو ژیانەیە کە لە دوای مردن و پێش قیامەت مرۆڤ بەسەری ئەبات لە سزا یان پاداشت لەناو قەبرەکەیدا.

وە سزا و پاداشتی ناو گۆڕ هەموو مردوویەك ئەگرێتەوە، جا مردووەکە نێژرابێت یان نوقمی ئاو بووبێت یان دڕندە خواردبێتی یان هتد.

وە هەموو مردوویەك سێ پرسیاری لێ ئەکرێت لە گۆڕدا: کێ خواتە؟ دینت چییە؟ پێغەمبەرت کێیە؟

﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَهُمُ ٱلۡمَوۡتُ قَالَ رَبِّ ٱرۡجِعُونِ (٩٩) لَعَلِّيٓ أَعۡمَلُ صَٰلِحٗا فِيمَا تَرَكۡتُۚ كَلَّآۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَاۖ وَمِن وَرَآئِهِم بَرۡزَخٌ إِلَىٰ يَوۡمِ يُبۡعَثُونَ (١٠٠) (المؤمنون) تا یەکێك لەوان (کافران) مردنی بۆ دێت ئەڵێت خوایە بمگەڕێنەوە (بۆ دنیا) (٩٩) بەڵکو کردەوەی چاك

بکەم کە پێشتر نەمکردبوو، نەخێر (گەڕانەوە نییە) ئەمە تەنها قسەیەکە ئەو ئـەیڵێت، وە لەپێشیانەوە بەرزەخ هەیە تا قیامەت (١٠٠) ﴾.

﴿ خرَجْنا معَ رسولِ اللَّهِ صلَّى اللهُ عليْهِ وسلَّمَ في جنازةِ رجلٍ منَ الأنصارِ، فانتهينـا إلى القبـرِ ولمَّا يُلحَدْ، فجلسَ رسولُ اللَّهِ صلَّى اللهُ عليْهِ وسلَّمَ وجَلَسنا حولَهُ كأنَّما على رءوسِنا الطَّيرُ، وفي يدِهِ عودٌ يتكتُ بهِ في الأرضِ، فرفعَ رأسَهُ، فقالَ: استعيذوا باللَّـهِ مـن عـذابِ القبـرِ مـرَّتينِ، أو ثلاثًا، وقالَ: وإنَّهُ ليسمَعُ خفقَ نعالِهِم إذا ولَّوا مدبرينَ، ويأتيهِ ملَكانِ فيُجلِسانِهِ فيقـولانِ لَـهُ: مَن ربُّكَ؟ فيقولُ: ربِّيَ اللَّهُ، فيقولانِ: ما دينُكَ؟ فيقولُ: دينيَ الإسلامُ، فيقولانِ لَـهُ: مـا هـذا الرَّجلُ الَّذي بُعِثَ فيكم؟ قالَ: فيقـولُ: هـوَ رسـولُ اللَّـهِ صلَّى اللهُ عليْـهِ وسـلَّمَ، فيقـولانِ: ومـا يُدريكَ؟ فيقولُ: قرأتُ كتابَ اللَّهِ فآمنتُ بهِ وصدَّقتُ، فـذلِكَ قـولُ اللَّـهِ عـزَّ وجـلَّ يُثبِّـتُ اللَّـهُ الَّذينَ آمَنُوا فينادي منادٍ منَ السَّماءِ: أن قد صدقَ عَبدي، فأفرِشوهُ منَ الجنَّةِ، وافتحوا لَهُ بابًا إلى الجنَّةِ، وألبسوهُ منَ الجنَّةِ قالَ: فيأتيهِ من رَوحِها وطيبِها قالَ: ويُفتَـحُ لَـهُ فيهـا مـدَّ بصـرِهِ قالَ: وإنَّ الْكافرَ تعادُ روحُهُ في جسدِهِ، وياتيهِ ملَكانِ فيُجلسانِهِ فيقولانِ: مـن ربُّـكَ؟ فيقـولُ: هاهْ هاهْ هاهْ، لا أدري، فيقـولانِ لَـهُ: مـا دينُـكَ؟ فيقـولُ: هـاهْ هـاهْ، لا أدري، فيقـولانِ: مـا هـذا الرَّجـلُ الَّـذي بُعِـثَ فـيكُم؟ فيقـولُ: هـاهْ هـاهْ، لا أدري، فُينـادي منـادٍ مـنَ السَّـماءِ: أن كـذَبَ، فأفرِشـوهُ مـنَ النَّـارِ، وألبسوهُ مـنَ النَّـارِ، وافتحـوا لَـهُ بابًـا إلى النَّـارِ قـالَ: فيأتيـهِ مـن حرِّهـا وسمومِها، ويضـيَّقُ عليْـهِ قبرُهُ حتَّـى تختلِـفَ فيـهِ أضلاعُهُ، ثـمَّ يقـيَّضُ لَـهُ أعمـى أبكَـمُ معَـهُ مِرزبَةٌ من حديدٍ لو ضُرِبَ بها جبلٌ لصارَ ترابًا قالَ: فيضـربُهُ بهـا ضربـةً يسمَعُها مـا بـينَ المشرقِ والمغربِ إلَّا الثَّقلينِ فيَصيرُ ترابًا قالَ: ثـمَّ تعـادُ فيـهِ الـرُّوحُ (صـحيح أبـي داود - ٤٧٥٣)

لەگەڵ پێغەمبـەری خـوا دەرچـووین لـە جـەنازەی پیاوێـك، کاتێـك قەبرەکـەی هەڵئەکەنـد پێغەمبــەر دانیشــت و ئێمــەش لــە دەوری وەك ئــەوەی تــەیر بەســەرمانەوە بێــت، وە

بەدەستیەوە چیلکەیەك بوو لە زەوییەکەی ئەدا پێی، سەری بەرزکردەوە و فەرمووی: پەنا بەخوا بگرن لە سزای گۆڕ، دوو یان سێ جار (دووبارەی کردەوە)، (مردوو) گوێی لە تەپەی نەعلی خەڵکەکەیە کە جێی ئەهێڵن، پاشان دوو فریشتە دایئەنیشێنن و پێی ئەڵێن: کێ خواتە؟ ئەڵێت: خوام الله یە. وە پێی ئەڵێن: دینت چییە؟ ئەڵێت: دینم ئیسلامە. وە پێی ئەڵێن: ئەو پیاوە کێیە بۆتان نێردراوە (پێغەمبەرت کێیە)؟ ئەڵێت: ئەوە پێغەمبەری خوایە صلى الله عليه وسلم (موحەممەد). ئەڵێن: چۆن ئەزانیت (پێغەمبەرە)؟ ئەڵێت: کتێبی خوام خوێندەوە و باوەڕم پێ هێنا. جا بانگکەرێك بانگئەکات لە ئاسمانەوە کە عەبدەکەم ڕاستی کرد، جا بۆی ڕاخەن لە بەهەشت، وە دەرگایەکی بۆ بەهەشت بۆبکەنەوە، وە لە جلی بەهەشتی بکەن بەبەردا. جا لە نەسیم و بۆنەکەی بۆ دێت، وە هێندەی چاوی بڕکات بۆی ئەکرێتەوە. وە کافر ڕۆح ئەکرێتەوە بەبەریا و دوو فریشتە دێنەلای و پێی ئەڵێن: کێ خواتە؟ ئەڵێت: ها ها نازانم. ئەڵێن: دینت چییە؟ ئەڵێت: ها ها نازانم. ئەڵێن: ئەو پیاوەی بۆتان نێردرا چییە؟ ئەڵێت: ها ها نازانم. جا بانگکەرێك بانگئەکات لە ئاسمانەوە کە درۆی کرد، سا بۆیڕاخەن لە ئاگر، وە لە ئاگر بکەن بەبەریا، وە دەرگای بۆ ئاگر بۆبکەنەوە.جا لە گەرمییەکەی بۆدێت، وە قەبرەکەی لەسەر تەنگ ئەکرێتەوە تا پەراسووەکانی ئەچن بەیەکدا، پاشان کوێرێکی لاڵی بۆ ئەهێنن چەکوشێکی گەورەی پێیە لە ئاسن، گەر لە شاخێکی پێ بدرێت ئەبێت بە خۆڵ، جارێك پیای ئەکێشێت (بەو چەکوشە) نێوان ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا گوێیان لێیە جگە لە ئینس و جن، وە ئەبێت بە خۆڵ پاشان ڕۆح ئەکرێتەوە بەبەریا ﷺ.

خاوەن تاوانی گەورە کێن و حوکمیان چییە؟

خاوەن تاوانی گەورە ئەو موسوڵمانانەن کە تاوانی گەورەیان کردووە بەڵام کوفریان نەکردووە. وە ئەمانە ئیماندارن نەك کافر. وە بەشە زیادەکەی ئیمانیان نوقسانە نەك تەواوبێت.

وە حوکمیان لەمدنیا موسوڵمانێتییە. وە لەودنیا دوو حاڵەتیان هەیە گەر تۆبەیان نەکردبوو لە تاوانەکان لەدنیادا:

١. یان لە سەرەتاوە خوای گەورە لە تاوانەکانیان خۆش ئەبێت بە ڕەحمی خۆی و ئەیانخاتە بەهەشتەوە.
٢. یان هێندەی تاوانەکانیان سزایان ئەدات و پاشان لەبەرئەوەی ئیمانیان هەبووە ئەیانخاتە بەهەشتەوە بۆ هەتاهەتایە.

﴿ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَن قالَ: لا إلَهَ إلَّا اللَّهُ وكان في قَلْبِهِ مِنَ الخَيْرِ ما يَزِنُ شَعِيرَةً، ثُمَّ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَن قالَ: لا إلَهَ إلَّا اللَّهُ وكان في قَلْبِهِ مِنَ الخَيْرِ ما يَزِنُ بُرَّةً، ثُمَّ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَن قالَ: لا إلَهَ إلَّا اللَّهُ وكان في قَلْبِهِ ما يَزِنُ مِنَ الخَيْرِ ذَرَّةً (صحيح البخاري - ٧٤١٠) (صحيح مسلم - ١٩٣) لە ئاگر دێتەدەرەوە هەرکەس بڵێت: لا ئیلاهە ئیللەڵا، وە لەدڵیا لە چاکە هێندەی دەنکە جۆیەك هەبێت، پاشان لە ئاگر دێتەدەرەوە هەرکەس بڵێت: لا ئیلاهە ئیللەڵا، وە لەدڵیا لە چاکە هێندەی دەنکە گەنمێك هەبێت، پاشان لە ئاگر دێتەدەرەوە هەرکەس بڵێت: لا ئیلاهە ئیللەڵا، وە لەدڵیا لە چاکە هێندەی زەڕەیەك هەبێت ﴾.

وە هیچ کەسێك ناچێتە بەهەشتەوە گەر حەقی کەسێکی خواردبوو هەتا حەقەکەی نەداتەوە، یان بە پێدانی چاکەی خۆی یان وەرگرتنی تاوان لێی.

﴿ مَن كانَتْ عِنْدَهُ مَظْلِمَةٌ لأخِيهِ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْها، فإنَّه ليسَ ثَمَّ دِينارٌ ولا دِرْهَمٌ، مِن قَبْلِ أنْ يُؤْخَذَ لأخِيهِ مِن حَسَناتِهِ، فإنْ لَمْ يَكُنْ له حَسَناتٌ أُخِذَ مِن سَيِّئاتِ أخِيهِ فَطُرِحَتْ عليه (صحيح البخاري - ٦٥٣٤) هەرکەس زوڵمێکی لە برایەکی کردبوو با گەردنی خۆی پێ ئازاد بکات، چونکە دینار و درهەم نییە (لە قیامەتدا تا حەقی بداتەوە)، پێش ئەوەی بۆ براکەی ببرێت لە چاکەکانی، جا گەر چاکەی نەبوو لە خراپەی براکەی ئەبرێت و بەسەریدا ئەدرێت ﴾.

بابەتی هەشتەم

ڕوکنی باوەڕهێنان بە قەدەر

قەدەر و قەزا چین؟

قەدەر و قەزا دوو وشەن گەر بەجیا هاتن واتای هەردووکیان ئەگەیەنن، وە گەر پێکەوە هاتن واتای جیا ئەگەیەنن.

واتە گەر وتمان باوەڕ بە قەدەر وەك ئەوەیە وتبێتمان باوەڕ بە قەزا، هەمان شت بۆ وشەی قەزا. بەڵام گەر وتمان قەزا و قەدەر، ئەوا هەریەکەو واتای جیای هەیە و قەدەر جیایە لە قەزا.

قەدەر بریتییە لە: زانست و ویست و نوسینی زانستی خوای گەورە سبحانە وتعالی.

قەزا بریتییەلە: دروستکردنی مەخلوقات لەلایەن خوای گەورەوە سبحانە وتعالی.

باوەڕ بە قەدەر چۆنە؟

ئەوەیە باوەڕمان وابێت کە:

١. خوای گەورە زانیاری هەیە بە هەموو شتێك و ئاگاداری هەموو ورد و گەورەیەکە، وە هیچ شتێکی لێ وننابێت. وە ئاگاداری ڕابردوو و ئێستا و داهاتووە و، ئەزانێت

گەر ڕووداوەکان بەو شێوەیەش ڕوویاننەدایە کە هەیە چۆن ئەبوو. ﴿ وَهُوَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٌ (البقرة - ٢٩) وە خوا بەهەموو شتێك زانایە ﴾، ﴿ أَلَمۡ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۖ مَا يَكُونُ مِن نَّجۡوَىٰ ثَلَٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمۡ وَلَا خَمۡسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمۡ وَلَآ أَدۡنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكۡثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمۡ أَيۡنَ مَا كَانُواْۖ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُواْ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٌ (المجادلة - ٧) نابینی خوا ئەوەی لە ئاسمانەکان و زەویدایە ئەیزانێت، چیەی سێ کەس نییە ئیللا خوا چوارەمیانە و ئاگادارە، وە هی پێنج کەس ئەو شەشەمیانە، وە لەوە کەمتر و زیاتر لەگەڵیاندایە لە هەرکوێ بن (بەزانستی)، پاشان لەقیامەتدا ئەوەی کردوویانە پێیان ڕائەگەیەنێت، خوای گەورە زانا و ئاگادارە بە هەموو شتێك ﴾.

٢. هەرکەس بڵێت خوای گەورە شتێك یان شتانێك نازانێت کافرە.

٣. هەموو شتێك کە ڕووئەدات تا قیامەت خوای گەورە لە لەوحدا نوسیویێتی. ﴿ يَمۡحُواْ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ وَيُثۡبِتُۖ وَعِندَهُۥٓ أُمُّ ٱلۡكِتَٰبِ (الرعد - ٣٩) ئەوەی بیەوێت خوا ئەیسڕێت و ئەیچەسپێنێت، وە ئەسڵی کتێبەکەی لایە (لەوح) ﴾، ﴿ وَكُلُّ شَيۡءٖ فَعَلُوهُ فِي ٱلزُّبُرِ (٥٢) وَكُلُّ صَغِيرٖ وَكَبِيرٖ مُّسۡتَطَرٌ (٥٣) (القمر) وە هەموو کردەوەکانیان لە لەوحدایە (٥٢) وە هەموو بچووك و گەورەیەك نوسراوە (٥٣) ﴾.

٤. خوای گەورە خاوەن ویستی ڕەهایە و چی بوێت ڕووئەدات و چی نەوێت ڕوونادات. وە بەم ویستە ئەوتریێت ویستی کەونی. ﴿ وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلۡعَٰلَمِينَ (التكوير - ٢٩) وە ئێوە ویستی هیچ ناکەن تا خوای گەورە ویستی نەکات ﴾.

٥. خوای گەورە هەموو شتێکی دروستکردووە. ﴿ قُلِ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖ (الرعد - ١٦) بڵێ خوا دروستکەری هەموو شتێکە ﴾.

٦. ڕێگەپێدراوە قەدەر بکرێت بە بەهانە لەکاتی موسیبەت و تاوانێك کە تۆبەی لێ کردووە، نەك تاوانێك کە بەردەوامە لێی. ﴿ مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٖ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِيٓ أَنفُسِكُمۡ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مِّن قَبۡلِ أَن نَّبۡرَأَهَآۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ (الحديد - ٢٢) هیچ بەڵایەکتان تووشنابێت لە زەوی یان نەفستاندا ئیللا لە لەوحدا نوسراوە پێش ئەوەی ڕووبدات، ئەوە لەلای خوا ئاسانە ﴾، ﴿ مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذۡنِ ٱللَّهِۗ وَمَن يُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ يَهۡدِ قَلۡبَهُۥۚ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ (التغابن - ١١) هیچ بەڵایەك ڕوونادات ئیللا بەئیزنی خوایە، وە هەرکەس باوەڕ بە خوا بهێنێت دڵی هیدایەت ئەدات، وە خوا بە هەموو شتێك زانایە ﴾، ﴿ الْمُؤْمِنُ القَوِيُّ، خَيْرٌ وأَحَبُّ إلى اللهِ مِنَ المُؤْمِنِ الضَّعِيفِ، وفي كُلٍّ خَيْرٌ احْرِصْ علَى ما يَنْفَعُكَ، واسْتَعِنْ باللَّهِ ولَا تَعْجَزْ، وإنْ أصَابَكَ شيءٌ، فلا تَقُلْ لو أنِّي فَعَلْتُ كانَ كَذَا وكَذَا، ولَكِنْ قُلْ قَدَرُ اللهِ وما شَاءَ فَعَلَ، فإنَّ لو تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ (صحيح مسلم - ٢٦٦٤) ئیمانداری بەهێز باشترو خۆشەویستترە لای خوا لە ئیمانداری لاواز، وە لە هەردووکیاندا خێر هەیە، ئەوەی سودی بۆت هەیە پێوەی خەریکبە، وە داوای یارمەتی لە خوا بکە و کز مەبە، وە گەر شتێکت تووش بوو مەڵێ گەر وام بکردایە وا و وا ڕوویئەدا، بەڵکو بڵێ خوا قەدەری وابوو وە ئەوەی ویستی لێ بوو کردی، چونکە گەر (ئەگەر) دەرگای شەیتان ئەکاتەوە ﴾، ﴿ احْتَجَّ آدَمُ ومُوسَى عليهما السَّلَامُ عِنْدَ رَبِّهِمَا، فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى، قالَ مُوسَى: أنْتَ آدَمُ الذي خَلَقَكَ اللَّهُ بيَدِهِ ونَفَخَ فِيكَ مِن رُوحِهِ، وأَسْجَدَ لكَ مَلَائِكَتَهُ، وأَسْكَنَكَ في جَنَّتِهِ، ثُمَّ أهْبَطْتَ النَّاسَ بخَطِيئَتِكَ إلى الأرْضِ، فَقالَ آدَمُ: أنْتَ مُوسَى الذي اصْطَفَاكَ اللَّهُ برِسَالَتِهِ وبِكَلَامِهِ وأَعْطَاكَ الألْوَاحَ فيها تِبْيَانُ كُلِّ شيءٍ وقَرَّبَكَ نَجِيًّا، فَبِكَمْ وجَدْتَ اللَّهَ كَتَبَ التَّوْرَاةَ قَبْلَ أنْ أُخْلَقَ، قالَ مُوسَى: بأَرْبَعِينَ عَامًا، قالَ آدَمُ: فَهلْ وجَدْتَ فيها

وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: أَفَتَلُومُنِي عَلَى أَنْ عَمِلْتُ عَمَلًا كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيَّ أَنْ أَعْمَلَهُ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي بِأَرْبَعِينَ سَنَةً؟ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وَسَلَّمَ: فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى (صحيح مسلم - ٢٦٥٢) ئادەم و موسا سەلامیان لێ بێت مشتومڕیان کرد لەلای پەروەردگاریان، وە ئادەم بەڵگەی بەسەر موسادا هێنا، موسا فەرمووی: تۆ ئەو ئادەمەی کە خوا بەدەستی دروستی کردیت، وە لە ڕوحی خۆی کرد بەبەرتا، وە فریشتەکانی خۆی بەسوجدەدابرد بۆت، وە لە بەهەشتەکەی خۆی جێنشینی کردیت، پاشان خەڵکیت ناردە خوارەوە بەهۆی تاوانەکەتەوە بۆ سەر زەوی. جا ئادەم فەرمووی: تۆ ئەو موسایەی کە خوا هەڵیبژارد بە پەیامەکەی و قسەکانی، وە لەوحەکانی پێدایت کە ڕوونکردنەوەی هەموو شتێکی تیایە، وە لەخۆی نزیککردیتەوە، کەی خوا تەوراتی نوسیبوو پێش ئەوەی دروستم بکات؟ موسا فەرمووی: بە چل ساڵ. ئادەم فەرمووی: ئایا لە تەوراتدا نوسراوە: ئادەم سەرپێچی خوای کرد و زیانی لێ تێکچوو؟ فەرمووی: بەڵێ. فەرمووی: جا ئایا لۆمەم ئەکەیت لەسەر کارێك کە کردوومە و خوا لەسەری نوسیوم بیکەم پێش ئەوەی دروستم بکات بە چل ساڵ؟ پێغەمبەر فەرمووی: جا ئادەم بەڵگەی بەسەر موسادا هێنا ﷺ.

مرۆڤەکان موسەیەرن یان موخەیەر؟

موسەیەر واتە مرۆڤ بەدەست خۆیان نییە چی ئەکەن بەڵکو خوا پێیان ئەکات. موخەیەر واتە خوا حەقی نییە بەسەریانەوە و هەموو شتێك مرۆڤ خۆی ئەیکات بەبێ توانا و بڕیاری خوا.

وه مرۆڤەکان نە موسەیەرن بە ڕەهایی، وە نە موخەیەرن بە ڕەهایی. بەڵکو بەشێوەیەکی ڕێژەیی هەردووکیانن.

بەشێوەیەك کە کردەوەکانیان لە بنەڕەتدا خوای گەورە دروستیکردووە لە باش و خراپیان و مرۆڤەکان توانای دروستکردنی کردەوەکانی خۆیان نییە، وە لە لەوحدا نوسراون. وە لەم ڕووەوە موسەیەرن.

﴿ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ وَكِيلٞ (الزمر - ٦٢) خوا دروستکەری هەموو شتێکە و دەسەڵاتی بەسەر هەموو شتێکدا هەیە ﴾.

﴿ وَٱللَّهُ خَلَقَكُمۡ وَمَا تَعۡمَلُونَ (الصافات - ٩٦) خوا دروستی کردوون و ئەوەیشی ئەیکەن (کردەوەکانتان ئەو دروستی کردووە) ﴾.

﴿ إِنَّا نَحۡنُ نُحۡيِ ٱلۡمَوۡتَىٰ وَنَكۡتُبُ مَا قَدَّمُواْ وَءَاثَٰرَهُمۡۚ وَكُلَّ شَيۡءٍ أَحۡصَيۡنَٰهُ فِيٓ إِمَامٖ مُّبِينٖ (یس - ١٢) ئێمە خۆمان مردوو زیندوو ئەکەینەوە وە ئەوەی ئەیکەن ئەینوسین و شوێنەوارەکانیشیان، وە هەموو شتێکمان سەرژمێرکردووە لە لەوحدا ﴾.

بەڵام خوای گەورە ئازادی پێداون کام کردەوانە بکەن چاك یان خراپ. وە ڕێگای ڕاست و هەڵەی بۆ ڕوونکردوونەتەوە بە ناردنی پێغەمبەر و دابەزاندنی کتێب. وە لەم ڕووەوە موخەیەرن.

﴿ إِنَّا هَدَيۡنَٰهُ ٱلسَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرٗا وَإِمَّا كَفُورًا (الإنسان - ٣) ئێمە ڕێمان بۆ مرۆڤ ڕوونکردۆتەوە، (مرۆڤیش) یان سوپاسگوزارە یان کوفرانەی ئەکات ﴾.

﴿ وَهَدَيۡنَٰهُ ٱلنَّجۡدَيۡنِ (البلد - ١٠) وە هیدایەتمان داوە بۆ هەردوو ڕێگاکە (باش و خراپ) ﴾.

﴿ وَقُلِ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡۖ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ إِنَّآ أَعۡتَدۡنَا لِلظَّٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمۡ سُرَادِقُهَاۚ وَإِن يَسۡتَغِيثُواْ يُغَاثُواْ بِمَآءٖ كَٱلۡمُهۡلِ يَشۡوِي ٱلۡوُجُوهَۚ بِئۡسَ ٱلشَّرَابُ وَسَآءَتۡ مُرۡتَفَقًا (الكهف - ٢٩) وه بلّێ (ئەم دینه) حەقه لەلای خواکەتانەوە، جا هەرکەس ویستی لێیە با ئیمان بهێنێت و کێ ویستی لێیە با کوفر بکات، (بەڵام بزانن) ئێمە بۆ ستەمکاران ئاگرێکمان ئامادە کردووە چواردەوریانی گرتووە، وە گەر داوای فریاکەوتن بکەن ئاوێکیان پێ ئەدرێت وەك مسی تواوەیە ڕوخسار ئەبرژێنێت، خراپترین خواردنەوەیە وە خراپترین جێی مانەوەیە ﴾.

بۆنموونە: نوێژ خوای گەورە دروستی کردووە و ڕێی پێداوە بوونی هەبێت، بەڵام مرۆڤەکەیە نوێژ ئەکات بە ئازادانە نەك خوا پێی بکات. وە خوای گەورەیە زینای دروستکردووە و لە گەردووندا بوونی هەیە، بەڵام مرۆڤەکە زینا ئەکات بە ئازادانە نەك خوا پێی بکات.

وەك نموونەی مامۆستایەك کە تەلەبەکانی تاقیبکاتەوە. تەلەبەکان دەستیان نییە لە دانانی پرسیارەکان و وەڵامە ڕاست و هەڵەکان، بەڵام ئازادن لە هەڵبژاردنی وەڵامی هەڵە یان ڕاستدا، وە مامۆستاکە پێشتر پێی وتوون چی ڕاستە و چی هەڵەیە و، پاداشت و سزای تەلەبەکان چییە لەسەر وەڵامدانەوەی ڕاست یان هەڵە.

وە هەروەها وەك نموونەی میوە فرۆشێك کە میوەی جوان و تازە و میوەی خراپ و بەسەرچووی داناوە بۆ کڕیار، وە کڕیارەکان دەستیان نییە لە دانانی میوەکاندا، بەڵام دووکاندارەکە ئازادی کردوون لە هەڵبژاردنی چ جۆرە میوەیەکدا.

وە ئەمە وەڵامی ئەو گومانەیە کە ئەڵێت: بۆچی خوا لەسەری نوسیوم فلان تاوان بکەم و دواتر سزاشم ئەدات؟

له وەڵامدا ئەڵێین: لەسەر ئەو بەشە سزات ئەدات کە ئازادی کردوویت تیایدا و بەدەست خۆتە، نەك لەسەر ئەو بەشەی کە بەدەست خوای گەورەیە.

﴿ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ (الحج - ١٠) ئەم سزایە بەهۆی کردەوەکانتەوەیە، وە بێ گومان خوای گەورە زوڵم لە بەندەکانی ناکات ﴾.

ئەوانە کێن ئەڵێن مرۆڤ تەنها موسەیەرە یان موخەیەر؟

ئەوانەی ئەڵێن موسەیەرە بریتین لە جەبرییەکان، لە: جەهمی، ئەشاعیرە.

ئەوانەی ئەڵێن موخەیەرە بریتین لە قەدەرییەکان، لە: موعتەزیلە.

گەر خوای گەورە ئەزانێت کەسێک جەهەننەمییە بۆچی دروستی ئەکات؟

خوای گەورە دروستکەری هەموو شتێکە، کەواتە چی بوێت دروستی ئەکات، وە خوای گەورە موحاسەبە ناکرێت و ناوترێت بۆچی وا ئەکات؟ بەڵکو ئەگەر پرسیار بکرێت پرسیاری حیکمەتی لێ ئەکرێت و ئەوترێت حیکمەتی لەو شتەدا چییە؟

﴿ لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ (الأنبياء - ٢٣) کەس لێی ناپرسێت دەربارەی کردارەکانی وە ئەوانە لێپرسینەوەیان ئەکرێت ﴾.

پاشان بابەتی داواکراوە شەرعییەکان (التكاليف الشرعية) لەسەر زەویدا و لە بەرامبەریدا پاداشت وەرگرتن لەسەری تاقیکردنەوەی خوای گەورەیە بۆ عەبدەکانی، وە لە

تاقیکردنەوەدا دەرچوو هەیە و کەوتوو هەیە، وە هەر کۆمەڵەیە و بەجۆرێك مامەڵەیان ئەکرێت.

وە کاتێك خوای گەورە باسی تاقیکردنەوەکەی کردووە مرۆڤەکان بە ڕەزامەندی خۆیان ڕازی بوون و لە ئەنجامی تاقیکردنەوەکەش ئاگاداربوون کە یان بەهەشتە یان جەهەننەم.

﴿ إِنَّا عَرَضْنَا ٱلْأَمَانَةَ عَلَى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱلْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا ٱلْإِنسَٰنُ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا (الأحزاب - ٧٢) ئێمە ئەم ئەمانەتەمان دا بەسەر ئاسمانەکان و زەوی و شاخەکاندا، بەڵام ڕەتیانکردەوە هەڵیبگرن و داوای ڕەحمی خوایان کرد، وە مرۆڤ هەڵیگرت، (مرۆڤ) ستەمکار و نەزانە ﴾.

﴿ وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنۢ بَنِيٓ ءَادَمَ مِن ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ شَهِدْنَآ ۛ أَن تَقُولُوا۟ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَٰذَا غَٰفِلِينَ (الأعراف - ١٧٢) وە پەروەردگار کاتێك ئادەمی دروستکرد هەرچی نەوەی ئادەم هەیە تا ڕۆژی قیامەت هەمووی لەپشتی ئادەم دەرکرد، وە کردنی بەشایەت بەسەر خۆیانەوە (و پێی وتن) ئایا من پەروەردگاری ئێوە نیم؟ (هەموو) وتیان بەڵێ شایەتین، (خوا فەرمووی بۆیە ئێستە پێتان ئەڵێم) تا لە قیامەت نەڵێن ئێمە لەمە بێ ئاگا بووین ﴾.

وە گەر پرسیارەکە دروستبێت ئەبێت بۆ بەهەشتییش بکرێت و بوترێت: بۆچی کەسەکە بەهەشتییە و خوا دروستی ئەکات؟ چونکە بەهەشت پاداشتی خوایە و هەمان خوا داینـاوە وەك ئەنجامی تاقیکردنەوەی دنیا.

وە گەر ئەڵێیت: حیکمەت چییە خوای گەورە هەر ئەوانەی دروستنەکرد کە ئەچنە بەهەشتەوە و کافریشی دروستکرد؟

ئـەڵێین: بـوونی کـافر جۆرێکـە لـە تاقیکردنـەوە بـۆ موسـوڵمان، وە بەشـێکی گـەورەی تاقیکردنەوەکە بوونی کوفر و شیرك و کافر و موشریکە، وە ئیمانـدار ئـەبێت نەکەوێتـە داویانـەوە و بەگومانـەکانیان هەڵنەخەڵـەتێ. وە گـەر هـەموو ئیمانـدار بوونایـە ئـیتر چ ترسـێك لـە کـوفر و تـاوان ئـەبوو؟ تاقیکردنەوەکـە چ هەیبـەتێکی ئـەبوو؟ سـوودی تاقیکردنەوەکە چی بوو؟ کەواتە هەر لە بنەڕەتەوە هەمووما ئەچینە بەهەشـتەوە بـەبێ تاقیکردنەوە.

وە ئەگەر ئەڵێیت: گـەر خـوای گـەورە ئـەزانێت مـن ئەچمە بەهەشـت یـان جەهەننەمـەوە بۆچی هەر لە سەرەتاوە بێ تاقیکردنەوە نامخات؟

ئەڵێین: سەبارەت بە بەهەشت ئەبێت بزانین کە دیاری خوای گەورەیـە و خۆشـی خـاوەنی مامەڵەکردنە پێوەی، وە خۆی دیاریئەکات کێ؟ چۆن؟ ئـەتوانێت بچێتە نـاوی. جـا کاتێك ئێمە بەوە ڕازیبووین ئەو ڕێگەیە بگرینەبەر بـۆ بەهەشـت، ئـەوا نابێـت گلـەیی بکـەین لـە قورسی ڕێگاکە، یان چۆنییەتی بەدەستهێنانی خەڵاتەکـە. چـونکە خەڵاتەکـە مـوڵکی ئێمـە نییە، وە خۆشمان ڕازیبووین بەم ڕێگایە بۆ بەدەستهێنانی.

وە سەبارەت بە جەهەننەم ئەبێت بزانین کـە خـوای گـەورە دادپـەروەرە، وە بـەبێ ئیقامـە حوججە کەس ناخاتە جەهەننەمەوە، وە لە قیامەتدا خۆی حوکم ئەکات و زوڵم لـە کـەس ناکات. جا دادپەروەری وا ئەخوازێت کە تا تاوانبار تاوان نەکات سزا نادرێت. وە بـۆ ئـەوەی لە قیامەتدا کافران هیچ حوججەیەکیان نەبێت و نەڵێن: "خوایە تـۆ بـۆ نەتهێشت بچینە سەر زەوی و پێغەمبەرمان بۆ بێت و تاقیمـان بکەیتـەوە؟ سوێند بـە خـوا باوەڕمـان پێـت ئەهێنا و کوفرمان نەئەکرد".

گەر خوای گەورە بزانێت من بەهەشتیم یان جەهەننەمی ئیتر بۆچی عیبادەتەکان بکەم؟

چونکە زانینی خوای گەورە شتێکە و تاقیکردنەوەکەی تۆ شتێکی ترە. وە خوای گەورە لەسەر کردەوەکانت مامەڵەت لەگەڵدا ئەکات نەوەك زانستی خۆی. وە بۆئەوەی کافران نەڵێن: "خوایە بۆچی بێ تاقیکردنەوە و بێ ئەنجامدانی تاوان سزامان ئەدەیت؟"، یان بڵێن: "خوایە ئەو بەهەشتیانە بێ تاقیکردنەوە چوونە بەهەشت، خۆ هیچ ئیمان و کردەوەیەکی چاکیان نییە تا شایەنی بن".

وە بە ڕووکەش ئەوە دادپەروەری نییە کە قازییەك لەسەر زانستی خۆی حوکم بدات بەبێ ئەنجامدانی تاوان یان چاکە لەلایەن کەسەکەوە، هەرچەندە خوای گەورە ڕاستگۆترینە و دادپەروەرترینە و زانایە بە کردەوەکانمان و گەر بە زانستی خۆشی حوکم بدات حەقە، بەڵام خوای گەورە پەیمانیداوە زوڵم لە کەس ناکات و بێ ئەوەی هیچ حوجەیەك بۆ تاوانبارەکە بهێڵێتەوە سزای نادات، وە بەبێ ئیمان بەهەشت نابەخشێت بە کەس.

وەك نموونەی ئەو مامۆستایەی پێش تاقیکردنەوە ئەزانێت چ تەلەبەیەك ڕۆژانە ئەخوێنێت و هەوڵ ئەدات و چ تەلەبەیەکیش گوێنادات بە وانەکە و تەممەڵە. وە گەر لەسەر زانستی خۆی و پێش تاقیکردنەوەکە حوکم بدات نادادپەروەری کردووە.

﴿ قِيلَ: يا رَسُولَ اللهِ، أعْلِمَ أهْلُ الجَنَّةِ مِن أهْلِ النَّارِ؟ قالَ: فَقالَ: نَعَمْ، قالَ قيلَ: فَفِيمَ يَعْمَلُ العامِلُونَ؟ قالَ: كُلٌّ مُيَسَّرٌ لِما خُلِقَ له (صحيح مسلم - ٢٦٤٩) بەپێغەمبەر وترا: خەڵکی بەهەشت و جەهەننەم زانراون کێن؟ فەرمووی: بەڵێ. وتیان: ئیتر خەڵکی بۆچی ئیش ئەکەن؟ فەرمووی: هەمووی ئاسانکاری بۆ کراوە لەوەی بۆی دروستکراوە ﴾.

﴿ كُنّا فِي جَنازَةٍ فِي بَقِيعِ الغَرْقَدِ، فأتانا النبيُّ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ فقَعَدَ وقَعَدْنا حَوْلَهُ، ومعهُ مِخْصَرَةٌ، فنَكَّسَ فجَعَلَ يَنْكُتُ بمِخْصَرَتِهِ، ثُمَّ قالَ: ما مِنكُم مِن أحَدٍ، ما مِن نَفْسٍ مَنْفُوسَةٍ إلَّا كُتِبَ مَكانُها مِنَ الجَنَّةِ والنَّارِ، وإلَّا قدْ كُتِبَ شَقِيَّةً أوْ سَعِيدَةً. فقالَ رَجُلٌ: يا رَسولَ اللَّهِ، أفَلا نَتَّكِلُ علَى كِتابِنا ونَدَعُ العَمَلَ؟ فمَن كانَ مِنّا مِن أهْلِ السَّعادَةِ فَسَيَصِيرُ إلى عَمَلِ أهْلِ السَّعادَةِ، وأَمَّا مَن كانَ مِنّا مِن أهْلِ الشَّقاوَةِ فَسَيَصِيرُ إلى عَمَلِ أهْلِ الشَّقاوَةِ، قالَ: أمَّا أهْلُ السَّعادَةِ فيُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ السَّعادَةِ، وأَمَّا أهْلُ الشَّقاوَةِ فيُيَسَّرُونَ لِعَمَلِ الشَّقاوَةِ ثُمَّ قَرَأَ: {فأمَّا مَن أعْطَى واتَّقَى وصَدَّقَ بالحُسْنَى} الآيَةَ (صحيح البخاري - ١٣٦٢) لە جەنازەیەکدا پێغەمبەری خوا هات و دانیشت و هاوەڵانیشی لەچواردەوری، فەرمووی: هیچ نەفسێك نییە لە ئێوە ئیللا جێگەکەی نوسراوە لە بەهەشت و جەهەننەم، وە نوسراوە خەفەتبارە یان دڵخۆشە. پیاوێك وتی: پێغەمبەری خوا واز لە کردەوە بهێنین و پاڵبدەینەوە بەوەی نوسراوە؟ چونکە ئەوەمان لە کۆمەڵی دڵخۆشان بێت ئەوا ئەچێت بەرەو کاری کۆمەڵی دڵخۆشان، وە هەرکەسمان لە کۆمەڵی خەفەتباران بێت ئەوا ئەچێت بەرەو کاری کۆمەڵی خەفەتباران. فەرمووی: کۆمەڵی دڵخۆشان کارئاسانیان بۆئەکرێت بۆ کاری دڵخۆشی، وە کۆمەڵی خەمباران کارئاسانیان بۆئەکرێت بۆ کاری خەفەتباری، پاشان پێغەمبەر ئەم ئایەتانەی خوێندەوە: (سورەتی اللیل — ٥ بۆ ١٠) ﴾.

گەر هەموو شتێک لە لەوحدا نوسراوە ئیتر چۆن دوعا قەدەر ئەگۆڕێت و سیلەی ڕەحم رزق و تەمەن زیاد ئەکات؟

پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم فەرموویەتی:

﴿ مَن سَرَّهُ أنْ يُبْسَطَ له في رِزْقِهِ، أوْ يُنْسَأَ له في أثَرِهِ، فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ (صحيح البخاري - ٢٠٦٧) هەرکەس پێیخۆشبوو رزقی بۆ فراوانبکرێت و ئەجەلی دوابخرێت با ڕەحمی بگەیەنێت ﴾.

﴿ إنَّ الرَّجُلَ لَيُحرَمُ الرِّزقَ بالذَّنبِ الَّذي يُصيبُه ولا يُرَدُّ القدَرُ إلَّا بالدُّعاءِ ولا يَزيدُ في العُمُرِ إلَّا البرُّ (صحيح ابن حبان - ٨٧٢) (مسند أحمد - ٢٢٣٨٦) پیاو رزقی لێ حەرام ئەکرێت بەهۆی تاوانەوە، وە قەدەر ڕەتناکاتەوە دوعا نەبێت، وە هیچ شتێك تەمەن زیاد ناکات چاکەکردن نەبێت ﴾.

وە فەرموودەکان دروستن و کێشەیان نییە لەگەڵ باوەڕمان بە قەدەردا، چونکە نوسینی قەدەر زیاتر لە جۆرێکە، وە نابێت تێکەڵیان بکەین و حوکمی یەکێکیان بدەین بەسەر ئەوانی تردا، وە جۆرەکانی نوسینی قەدەر ئەمانەن:

١. نوسینی لەوح: لەوح ئەو مەخلوقەی خوایە کە هەموو ڕووداوەکانی تیا نوسراوە پێش ئەوەی دروستکراوەکان دروست ببن، لە دروستبوونیانەوە هەتا قیامەت تیایدا نوسراوە چی ڕووئەدات. وە نوسینەکانی ناوی گۆڕانیان بەسەردا نایەت، بەڵکو ئەنجامی کۆتایی ڕووداوەکانیان تیایە. وە نوسینەکە گشتییە بۆ هەموو دروستکراوەکان.

﴿ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِ ٱلْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُواْ وَءَاثَٰرَهُمْۚ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَٰهُ فِيٓ إِمَامٖ مُّبِينٖ (يس - ١٢) ئێمه خۆمان مردوو زیندوو ئەكەینەوە وە ئەوەی ئەیكەن ئەینوسین و شوێنەوارەكانیشیان، وە هەموو شتێكمان سەرژمێركردووە لە لەوحدا ﴾.

﴿ يَمْحُواْ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُۖ وَعِندَهُۥٓ أُمُّ ٱلْكِتَٰبِ (الرعد - ٣٩) ئەوەی بیەوێت خوا ئەیسڕێت و ئەیچەسپێنێت، وە ئەسڵی كتێبەكەی لایە (لەوح) ﴾.

﴿ كَتَبَ اللَّهُ مَقَادِيرَ الخَلَائِقِ قَبْلَ أنْ يَخْلُقَ السَّمَوَاتِ وَالأرْضَ بخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ (صحيح مسلم - ٢٦٥٣) خوای گەورە قەدەری دروستكراوەكانی نوسی پێش ئەوەی ئاسمانەكان و زەوی دروستبكات بە پەنجا هەزار ساڵ ﴾.

٢. نوسینی پێش لەدایكبوون: ئەم نوسینەیان تایبەتە بە یەك یەكی مرۆڤەكانەوە و پێش لەدایكبوونیان چوار بابەتی تیا ئەنوسرێت: كردەوە، رزق، ئەجەل، بەهەشتیی یان جەهەننەمی. وە بابەتی چوارەم گۆڕانی بەسەردا نایەت و، خوای گەورە لە لەوحەوە بە فریشتەكانی ئەگەیەنێت.

﴿ إنَّ أحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ في بَطْنِ أُمِّهِ أرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذلكَ، ثُمَّ يَكونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذلكَ، ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ مَلَكًا فيُؤْمَرُ بأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ، ويُقَالُ له: اكْتُبْ عَمَلَهُ، ورِزْقَهُ، وأَجَلَهُ، وشَقِيٌّ أوْ سَعِيدٌ، ثُمَّ يُنْفَخُ فيه الرُّوحُ، فإنَّ الرَّجُلَ مِنكُم لَيَعْمَلُ حتَّى ما يَكونُ بيْنَهُ وبيْنَ الجَنَّةِ إلَّا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عليه كِتَابُهُ، فَيَعْمَلُ بعَمَلِ أهْلِ النَّارِ، ويَعْمَلُ حتَّى ما يَكونُ بيْنَهُ وبيْنَ النَّارِ إلَّا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عليه الكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بعَمَلِ أهْلِ الجَنَّةِ (صحيح البخاري - ٣٢٠٨) پێغەمبەری خوا فەرمووی: هەریەكێكتان لە سكی دایكیدا چل ڕۆژ كۆئەكرێتەوە، پاشان هێندەی ئەوە ئەبێت بە شێوەی هەڵواسراو، پاشان هێندەی ئەوە

ئەبێت بە شێوەی جووراو، پاشان خوا فریشتەیەك ئەنێرێت فەرمانی بە چوار شت پێئەکرێت و پێی ئەوترێت کردەوەکانی بنووسە وە ڕزقەکەی وە ئەجەلی وە خەمبارە (جەهەننەمی) یان دڵخۆش (بەهەشتی)، پاشان ڕۆحی بەبەردا ئەکرێت، جا یەکێکتان کارئەکات هەتا لەنێوانی و بەهەشت تەنها باڵێکە ئەوا نوسراوەکەی پێشیئەکەوێت و بە کردەوەی جەهەننەمییەکان کار ئەکات، وە کار ئەکات هەتا لەنێوانی و ئاگردا تەنها باڵێکە و نوسراوەکەی پێشیئەکەوێت و بە کردەوەی بەهەشتییەکان کار ئەکات ﴾.

٣. نوسینی ساڵانە: ئەم نوسینەیان ساڵانەیە و تازەکردنەوەی سێ بابەتەکەی یەکەمی لای فریشتەکەیە بەپێی کردەوەکانی کەسەکە. گەر دوعا و سیلەی ڕەحمی هەبوو ڕزق و تەمەنی زیاد ئەکات، وە بەڵا و نارەحەتییەکی گەر بۆ نوسرابێت لەسەری لائەچێت. وە گەر خراپەکاربێت و سیلەی ڕەحمی پچڕانبێت گۆڕانکاریی بەسەریدا نایەت بۆ باشتر، بەڵکو ئەشێ ڕزقیشی کەم بکاتەوە. وە گەر تاوانێکی کردبێت و تۆبەی لێیکردبێت تاوانەکە ئەسڕدرێتەوە.

﴿ إِنَّآ أَنزَلۡنَٰهُ فِي لَيۡلَةٖ مُّبَٰرَكَةٍۚ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ (٣) فِيهَا يُفۡرَقُ كُلُّ أَمۡرٍ حَكِيمٍ (٤) (الدخان) ئەم قورئانەمان لە شەوێکی پیرۆزدا دابەزاند، ئێمە ئاگادارکەرەوەی خەڵکین (٣) لەو شەوەدا هەموو کارێکی بەجێ یەکلایی ئەکرێتەوە (لە ڕزق و ئەجەل و هتد) (٤) ﴾.

﴿ يَمۡحُواْ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ وَيُثۡبِتُۖ وَعِندَهُۥٓ أُمُّ ٱلۡكِتَٰبِ (الرعد - ٣٩) ئەوەی بیەوێت خوا ئەیسڕێت و ئەیچەسپێنێت، وە ئەسڵی کتێبەکەی لایە (لەوح) ﴾.

جا ئەوەی لە لەوحدا نوسراوە هەموو ڕووداوەکانە لە سەرەتاوە تا کۆتایی، وە گۆڕانکارییەکانیشی تیا تۆمارکراوە و هیچ شتێکی تیا ناگۆڕێت دوای نوسینیان.

وە ئەوەی کە ئەگۆڕێت بەشێك لەو نوسینەیە کە بە فریشتەکە وتراوە کە ساڵانە ئەگۆڕێت لە شەوێکدا، وە لەکۆتاییدا بەو شێوەیەی لێدێت کە لە لەوحدا نوسراوە.

بۆ نموونە: کەسێك لە لای فریشتەکە لە سەرەتاوە ڕزقی بریتییە لە ملیۆنێك (١,٠٠٠,٠٠٠) دینار وە تەمەنی بریتییە لە سی (٣٠) ساڵ، وە بەپێ کردەوەکانی خوای گەورە بڕیار ئەدات رزق و تەمەنی بۆ زیاد بکات و بۆنموونە ئەیکات بە سەد ملیۆن (١٠٠,٠٠٠,٠٠٠) دینار و سی و پێنج (٣٥) ساڵ. جا ئەمە لە لەوحدا نوسراوە کە کەسەکە سەرەتا رزق و تەمەنی ملیۆنێك دینار و سی (٣٠) ساڵە و، بەهۆی کردەوە و دوعایەوە ئەبێت بە سەد ملیۆن دینار و سی و پێنج ساڵ. وە ئەوەی گۆڕانی بەسەردا هات نوسینی لای فریشتەکە بوو نەك لەوح.

کتێبی پوختەی ئیمان و ڕوکنەکانی تەواوبوو

والحمد لله رب العالمين

أحمد كوردی || سلێمانی

١٤/ ٧/ ٢٠٢٠ || ٢٣/ ذو القعدة/ ١٤٤١

ناوەڕۆك

لاپەڕە	بابەت
٣	سەرچاوەکانی وەرگرتنی دین
٩	ئیمان
٢١	باوەڕهێنان بە خوا
٢٥	باوەڕهێنان بە فریشتەکان
٢٩	باوەڕهێنان بە کتێبە ئاسمانییەکان
٣٦	باوەڕهێنان بە پێغەمبەران
٥٦	باوەڕهێنان بە ڕۆژی دوایی
٦٨	باوەڕهێنان بە قەدەر